

Smurtas prieš moteris su negalia:

savivaldybių administracijų
pasirengimas organizuoti prieinamą
pagalbą ir vykdyti smurto prevenciją

Vilnius
2024

Parengė:

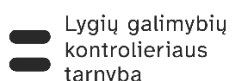
Mintautė Jurkutė, Diskriminacijos prevencijos ir komunikacijos grupės vadovė

Daugiau informacijos apie smurtą artimoje aplinkoje rasite www.visureikalas.lt

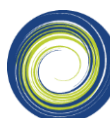

Bendrai finansuojama Europos Sąjungos

Parengta įgyvendinant projektą „Matomos: dėmesys smurtui prieš moteris su negalia“. Projektas bendrai finansuojamas Europos Sąjungos. Požiūris, pateikiamas turinyje, atspindi autorių poziciją ir nebūtinai sutampa su Europos Sąjungos ir Europos Komisijos nuomone. Nei Europos Sąjunga, nei Europos Komisija neprisiima atsakomybės už išreikštą poziciją.

Projekto partneriai:

PSIHIKOS
SVEIKATOS
PERSPEKTYVOS

LYGIŲ
GALIMYBIŲ
PLĖTROS
CENTRAS

NOMOSHITI

Turinys

Įvadas.....	4
Teisinis reglamentavimas.....	7
Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas	7
Asmens su negalia teisių apsaugos pagrindų įstatymas	7
Poįstatyminiai teisės aktai	9
1 dalis. Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje sistemos savivaldybėje koordinavimas	10
Savivaldybių strateginiai dokumentai ir veikiančios programos smurtui įveikti	11
Koordinuojantis asmuo.....	15
Smurto artimoje aplinkoje prevencijos komisija.....	17
Komisijų savivaldybėse sudėtis.....	18
Negalios organizacijų atstovų įtraukimas į Komisijos sudėtį.....	19
Komisijos nuostatai	20
Mokymai specialistams	20
Lyties ir negalios aspektų įtraukimas į mokymų turinį.....	22
Tarpinstitucinis bendradarbiavimas	22
Pagrindiniai apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje sistemos iššūkiai	25
2 dalis. Pagalbos ir su pagalba susijusių paslaugų organizavimas.....	29
Pagalbos prieinamumas asmenims su skirtingomis negaliomis	29
Laikino apgyvendinimo paslaugų prieinamumas savivaldybėse	33
Apgyvendinimo paslaugų prieinamumas pagal lytį.....	33
Apgyvendinimo paslaugų prieinamumas pagal negalią	35
Laikino apgyvendinimo paslaugų prieinamumas moterims su judėjimo negalia 37	
Laikino apgyvendinimo paslaugų prieinamumas moterims su klausos negalia..	39
Laikino apgyvendinimo paslaugų prieinamumas moterims su regos negalia.....	40
Laikino apgyvendinimo paslaugų prieinamumas moterims su psichosocialine negalia	41
Laikino apgyvendinimo paslaugų prieinamumas moterims su intelekto negalia	43
Darbuotojų kompetencija	44
3 dalis. Smurto artimoje aplinkoje prevencija.....	47
Savivaldybių vykdomos prevencijos priemonės.....	47
Savivaldybių pasiūlymai efektyviam smurto artimoje aplinkoje problemos sprendimui.....	50

Išvados.....	52
Rekomendacijos	55

Įvadas

Lietuvoje dėl smurto artimoje aplinkoje į policiją kasmet kreipiamasi mažiausiai 55 000 kartų¹, o specializuotos kompleksinės pagalbos centrai (toliau vadinama ir SKPC) kasmet pagalbą teikia dešimtims tūkstančių asmenų². [Pasaulio sveikatos organizacijos duomenimis](#), 1 iš 3 moterų savo gyvenime jau susidūrė arba susidurs su smurtu prieš ją artimoje aplinkoje³. Negalia šią tikimybę dar labiau padidina – skaičiuojama, kad moterys ir mergaitės su negalia [2–5 kartus dažniau susiduria su rizika patirti smurtą ir išnaudojimą](#)⁴. Lietuvos negalios organizacijų forumo atlikto [viktimologinio tyrimo](#) rezultatai parodė, kad iš visų apklaustų smurtą artimoje aplinkoje patyrusių moterų su negalia 93 proc. jų bent kartą yra patyrusios psichologinį smurtą, 84 proc. respondentų savo gyvenime susidūrė su fiziniu smurtu, 56 proc. – su ekonominiu. Nepaisant didelės rizikos patirti smurtą artimoje aplinkoje, visiems nukentėjusiems nuo smurto artimoje aplinkoje asmenims su negalia kasmet tenka vos keli procentai⁵ tokių smurto atvejų. Dėl to mokslininkai kelia prielaidą, kad nukentėjusių asmenų su negalia nuo smurto artimoje aplinkoje atvejai pasižymi išskirtinai dideliu latentišku.

Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba, vykdydama Europos Sąjungos iš dalies finansuojamą projektą „Matomos: dėmesys smurtui prieš moteris su negalia“, atliko nepriklausomą situacijos apžvalgą (toliau vadinama Apžvalga) apie tai, kaip ir kokia apimtimi Lietuvos savivaldybės yra pasirengusios:

- 1) koordinuoti apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje sistemą savivaldybėje;
- 2) organizuoti pagalbą dėl patirto smurto ir su pagalba susijusias paslaugas;
- 3) vykdyti smurto artimoje aplinkoje prevenciją.

¹ 2022 metais kreiptasi 56 187 kartus, 2021 m. – 55 815 kartus, 2020 m. – 58 533 kartus. Policijos departamento duomenys. Šaltinis: Valstybės duomenų agentūra, Policijoje užregistruoti pranešimai dėl smurto artimoje aplinkoje. Prieiga per internetą: <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize#/> [žiūrėta 2024-01-19].

² 2022 metais specializuota kompleksinė pagalba suteikta 14 303 asmenims. Šaltinis: Valstybės duomenų agentūra, Smurtą artimoje aplinkoje patyrę asmenys, gavę specializuotą kompleksinę pagalbą. Prieiga per internetą: <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize#/> [žiūrėta 2023-07-16].

³ Tokią smurtą artimoje aplinkoje patiriančių moterų proporciją patvirtina ir Lietuvos statistika. Valstybės duomenų agentūros 2021 metų duomenimis, Lietuvoje 31 proc. 18-74 metų amžiaus moterų savo gyvenime yra patyrusios intymaus partnerio smurtą. Šaltinis: Valstybės duomenų agentūra, Moterys kada nors patyrusios intymaus partnerio smurtą. Prieiga per internetą: <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize#/> [žiūrėta 2024-01-19].

⁴ Europos Parlamento priimta Rezoliucija dėl moterų su negalia situacijos, 2018. Prieiga per internetą: [https://oeil.secure.europarl.europa.eu/oeil/popups/ficheprocedure.do?lang=en&reference=2018/2685\(RSP\)](https://oeil.secure.europarl.europa.eu/oeil/popups/ficheprocedure.do?lang=en&reference=2018/2685(RSP)) [žiūrėta 2024-01-19].

⁵ 2013–2019 metų statistikos duomenys rodo, kad tarp visų nukentėjusiųjų nuo smurto artimoje aplinkoje asmenys su negalia šiuo laikotarpiu sudarė 2,7 proc. Šaltinis: „Smurtas artimoje aplinkoje: negalią turinčių nukentėjusiųjų situacijos įvertinimas“, R. Uscila, *Pedagogika*, 138(2), p. 184, 2020. Prieiga per internetą: <https://ejournals.vdu.lt/index.php/Pedagogika/article/view/1888>. Naujesni duomenys nėra viešai prieinami.

Atsižvelgiant į tai, kad moterys su negalia susiduria su didesne rizika patirti smurtą artimoje aplinkoje, tyrimo tikslas buvo ištirti savivaldybių pagalbos, prevencijos ir apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje sistemos koordinavimo įgyvendinimą atsižvelgiant į asmens negalią, lytį ir sąsajas tarp negalios ir lyties.

Siekiant įvertinti savivaldybių administracijų pasirengimą tinkamai organizuoti apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje sistemą (į kurią įeina pagalbos, paslaugų ir smurto prevencijos užtikrinimas), 2022 metų lapkričio 23 dieną buvo organizuota fokusuotos diskusijos grupė. Joje kartu su savivaldybių atstovėmis ir atstovais iš 14-os Lietuvos savivaldybių diskutuota apie:

- ✓ pagalbos ir paslaugų organizavimą asmenims su skirtingomis negaliomis;
- ✓ gerąsias praktikas ir kylančius iššūkius, užtikrinant paslaugų prieinamumą;
- ✓ smurto artimoje aplinkoje prevencijos priemonių organizavimą;
- ✓ darbuotojų pasirengimą teikti paslaugas asmenims su skirtingomis negaliomis;
- ✓ bendradarbiavimą su kitomis pagalbą teikiančiomis žinybomis ir organizacijomis.

Šioje Apžvalgoje remiamasi duomenimis, surinktais fokusuotos diskusijos metu bei savivaldybių atsakymais raštu į 2022 m. spalio mėnesį ir 2023 m. rugpjūčio mėn. siųstus klausimynus. 2022 m. spalio mėnesį visoms Lietuvos savivaldybėms buvo išsiųstas klausimynas raštu, kuriuo teirautasi apie paslaugų teikimą, jų prieinamumą moterims su negalia⁶, darbuotojų kompetencijas ir pasirengimą suteikti paslaugas, klausimų, taikomas smurto prevencijos priemonės, apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje sistemos koordinavimą. 2023 m. rugpjūčio mėnesį savivaldybėms buvo išsiųsti papildomi klausimynai apie nuo 2023 m. liepos 1 d. įsigaliojusios naujos Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymo redakcijos įgyvendinimą.

Atkreiptinas dėmesys, kad apžvalga buvo rengiama įstatyminio reglamentavimo pokyčių metu. Tai lėmė, kad dalis atsakymų buvo pateikti iki įsigaliojant naujai Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymo redakcijai 2023 m. liepos 1 d., kita dalis – jau pradėjus veikti naujam įstatyminiam reglamentavimui.

Apžvalgoje laikomasi tokių negalios apibrėžimų:

Negalia – susijusi su ilgalaikiais fiziniais, sensoriniais, intelekto ar psichikos sveikatos sutrikimais, patiriama susidūrus su kliūtimis socialinėje ir fizinėje aplinkoje.

⁶ Atsižvelgiant į negalios ir lyties aspektų aktualumą, kai kalbama apie smurtą artimoje aplinkoje, klausimynuose raštu savivaldybių administracijos buvo specifiškai klausiami apie moteris su skirtingomis negaliomis bei jų galimybes gauti reikalingą pagalbą ir su pagalba susijusias paslaugas nukentėjus nuo smurto artimoje aplinkoje.

Intelektų negalia – susijusi su intelekto gebėjimų raida, patiriama susidūrus su kliūtimis socialinėje ir fizinėje aplinkoje.

Judėjimo negalia – su raumenų, kaulų, nervų būkle susijusi ribota asmens galimybė judėti, valdyti rankų ir kojų judesius, patiriama susidūrus su kliūtimis socialinėje ir fizinėje aplinkoje.

Klausos negalia – ribota asmens galimybė priimti garsinę informaciją.

Regėjimo negalia – ribota asmens galimybė priimti regimąją informaciją, matyti, dažniausiai nėra pataisoma akiniais arba vaistais.

Psichosocialinė negalia – susijusi su ilgą laiką trunkančiais psichikos sveikatos sutrikimais (pavyzdžiui, šizofrenija, depresija, dvipolis afektinis sutrikimas, generalizuotas nerimo sutrikimas), patiriama susidūrus su kliūtimis socialinėje ar fizinėje aplinkoje.

Teisinis reglamentavimas

Šioje dalyje trumpai aptariami svarbiausi Lietuvos Respublikos įstatymai ir poįstatyminiai teisės aktai, kuriais savivaldybėse turi būti vadovaujama kai organizuojama pagalba dėl smurto artimoje aplinkoje, su pagalba susijusios paslaugos bei smurto artimoje aplinkoje prevencijos priemonės.

Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas

2023 m. liepos 1 d. įsigaliojo Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymo nauja redakcija, kuri įpareigoja savivaldybių administracijas:

- **Bendradarbiauti su nevyriausybinėmis organizacijomis**, kurios rengia ir įgyvendina smurto artimoje aplinkoje prevencijos ir pagalbos smurto artimoje aplinkoje pavojų patiriantiems asmenims arba smurtą patyrusiems asmenims teikimo programas.
- **Rengti programas (mokymus)** specialistams, savivaldybės administracijos darbuotojams, Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos ar jos įgaliotų teritorinių skyrių darbuotojams bei kitiems darbuotojams, kurie dirba su smurto artimoje aplinkoje pavojų patiriančiais asmenimis ar smurtą patyrusiais asmenimis ir įgyvendina smurto artimoje aplinkoje prevenciją arba dalyvauja šias programas (mokymus) rengiant.
- **Sudaryti Smurto artimoje aplinkoje prevencijos komisiją**, kurios institucinę ir personalinę sudėtį ir veiklos nuostatus tvirtina savivaldybės meras.

Asmens su negalia teisių apsaugos pagrindų įstatymas

Nuo 2024 m. sausio 1 d. šis įstatymas keičia Neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymą.

Jame numatytos šios pareigos savivaldybėms:

- Visa pagalba asmenims su negalia privalo būti teikiama individualizuotai, atsižvelgiant į asmens su negalia poreikius, asmeninę situaciją.
- Savivaldybių institucijos ir įstaigos, užtikrindamos ir (ar) įgyvendindamos asmens su negalia teises, privalo vadovautis individualizavimo ir prieinamumo bei kompleksiško principais.

Individualizavimo ir prieinamumo principas – individualiųjų pagalbos poreikių tenkinimas organizuojamas planuojant ir (ar) įgyvendinant asmeniui su negalia skirtas priemones, atsižvelgiant į asmens su negalia poreikius ir asmenines savybes (įskaitant gebėjimus, amžių, brandą, lytį, psichikos ir fizines savybes, negalią, socialinę aplinką ir kitas ypatybes bei emocinius ir socialinius ryšius), kuo arčiau asmens su negalia gyvenamosios vietos.

Kompleksiškumo principas – individualiųjų pagalbos poreikių tenkinimas organizuojamas taip, kad asmuo su negalia gautų visą reikiamą pagalbą ir būtų patenkinti būtiniausi jo individualieji pagalbos poreikiai.

- Užtikrinti asmenims su negalia prieinamą aplinką. Prieinama aplinka – fizinė ir informacinė aplinka (viešoji erdvė, visuomeninės ir (ar) gyvenamosios paskirties pastatas, transporto objektas, kibernetinė erdvė), kurioje asmuo su negalia gali nevaržomas būti, laisvai judėti, gauti paslaugas ir (ar) prekes, gauti ir (ar) perduoti informaciją lygiai su kitais asmenimis.
- Pripažinti asmens su negalia pasirinktą (-us) prieinamą (-us) bendravimo būdą (-us), bendravimą lietuvių gestų kalba ir sudaryti sąlygas asmeniui su negalia jį (juos) naudoti viešųjų santykių srityje.
- Teikti asmeniui su negalia viešąją informaciją nemokamai bent vienu jo pasirinktu prieinamu bendravimo būdu ar lietuvių gestų kalba lygiai su kitais asmenimis.
- Skatinti informacinės visuomenės informavimo priemonių valdytojus sudaryti sąlygas asmeniui su negalia gauti informaciją per informacinės visuomenės informavimo priemones (įskaitant interneto svetaines) jo pasirinktu prieinamu bendravimo būdu.
- Skatinti viešuosius ir privačius juridinius asmenis, teikiančius paslaugas visuomenei (įskaitant internetu teikiamas paslaugas), sudaryti sąlygas asmeniui su negalia gauti informaciją apie jų teikiamas paslaugas jo pasirinktu (-ais) prieinamu (-ais) bendravimo būdu (-ais) ar lietuvių gestų kalba.
- Pagal kompetenciją užtikrinti, kad kurtiesiems ir asmenims su klausos negalia informacija ir (ar) paslaugos būtų teikiamos lietuvių gestų kalba.
- Teikdama informaciją bei paslaugas asmenims su negalia taikyti šiuos bendravimo būdus: lengvai suprantamą kalbą, lietuvių gestų kalbą, kitus prieinamus bendravimo būdus.

Lengvai suprantama kalba – paprasta ir aiškiai struktūrizuota kalba, įskaitant simbolius ir ženklus, kuria pateikiama informacija visuomenės atstovams, tarp jų skaitymo, suvokimo problemų, intelekto negalią turintiems asmenims, taip pat vaikams ir senyvo amžiaus asmenims.

Lietuvių gestų kalba – Lietuvoje vartojama lygiavertė kitoms kalboms kurčiųjų ir asmenų su klausos negalia gimtoji kalba, kuri užtikrina jų kultūrinį ir kalbinį tapatumą.

Prieinamas bendravimo būdas – sakytinės, rašytinės, garsinės ir (ar) vaizdinės informacijos perdavimas ir (ar) gavimas, naudojant Brailio raštą, garsines, vaizdines priemones, lengvai suprantamą kalbą, prieinamą informacinę aplinką.

- Pagalbos koordinavimo (atvejo vadybos) metu, kai asmuo su negalia sutinka, sudaryti reikalingos pagalbos ir paslaugų planą, kurio veikimą stebės ir nuolat su žmogumi kontaktuos pagalbos koordinatorius (-ė).
- Informuoti asmenis su negalia apie tai, kokia pagalba ir paslaugos jam / jai priklauso.

Pojstatyminiai teisės aktai

Socialinių paslaugų katalogas

Savivaldybė, teikdama socialines paslaugas privalo:

- Su asmenimis (šeimomis, bendruomenėmis) bendrauti jiems suprantama forma (pavyzdžiui, gestų klaba).
- Paslaugas konkrečiam asmeniui su negalia teikti pagal jo negalios pobūdį (pavyzdžiui, teikiant paslaugas klausos negalią turintiems asmenims, turi būti užtikrintas paslaugos teikimas tiesiogiai lietuvių gestų kalba, nesant galimybės – vertimas į gestų kalbą ir pan.), atsižvelgiant į jo poreikius, tiek grupėmis, tiek individualiai.
- Įgyvendinant socialinę reabilitaciją žmonėms su negalia bendruomenėje, teikiamos socialinių, savarankiško gyvenimo, mokymosi, darbinių įgūdžių ugdymo, palaikymo ar atkūrimo paslaugos konkrečiam asmeniui turi būti teikiamos kompleksiskai pagal negalios pobūdį, sunkumą ir specifiką. Pavyzdžiui, teikiant paslaugas klausos negalią turintiems asmenims, turi būti užtikrintas paslaugos teikimas tiesiogiai lietuvių gestų kalba, nesant galimybės – vertimas į gestų kalbą ir pan. Turi būti atsižvelgiama į žmogaus poreikius, tiek grupėmis, tiek individualiai.

Atsižvelgiant į asmens su negalia poreikius, paslaugos gali būti teikiamos ir asmens namuose.

1 dalis. Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje sistemos savivaldybėje koordinavimas

Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje nauja redakcija (toliau vadinama ir Įstatymu) atnešė naujų atsakomybių ir pareigų savivaldybės administracijoms. Viena svarbiausių – imtis aktyvaus vaidmens buriant savivaldybėms naują organizacinį darinį – Smurto artimoje aplinkoje prevencijos komisiją. Ši naujovė reiškia, kad savivaldybės administracija teisiškai įpareigojama susitelkti imantis konkrečių priemonių siekiant įveikti smurto artimoje aplinkoje problemą.

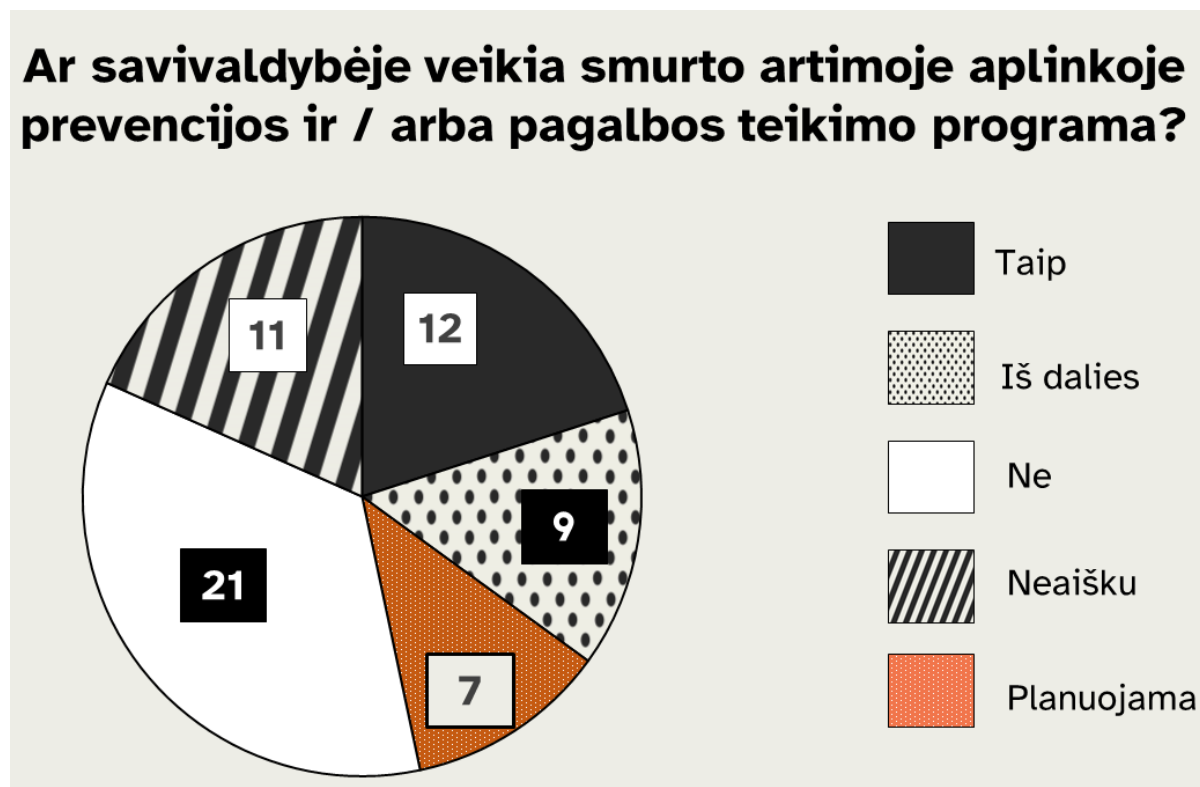
Pagrindiniai pokyčiai, užfiksuoti savivaldybėse iki naujos Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymo redakcijos įsigaliojimo ir po jos:

Iki Įstatymo naujos redakcijos įsigaliojimo	Po Įstatymo naujos redakcijos įsigaliojimo
24-iose savivaldybėse paskirtas konkretus atsakingas asmuo / padalinys už apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje klausimų koordinavimą.	60-yje savivaldybių veikia Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje prevencijos komisija.
–	12 savivaldybių rengia programas, kuriose numatyti konkretūs veiksmai, susiję su smurto artimoje aplinkoje prevencija ir pagalbos teikimu, 7 savivaldybės planuoja tokias programas parengti artimiausiu metu, 9-iose savivaldybėse vykdomos smurto artimoje aplinkoje prevencinės priemonės, nors programos ir nėra.
34-iose savivaldybėse vyksta tarpžinybiniai susitikimai, kuriuose sprendžiami apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje sistemos gerinimo klausimai, koordinuojami pagalbos teikimo ir (arba) smurto prevencijos klausimai	60-yje savivaldybėse veikia Smurto artimoje aplinkoje prevencijos komisijos, numatyti reguliarūs posėdžiai. Į komisijų sudėtį įtraukti svarbiausių institucijų / įstaigų atstovai (-ės)

Toliau aptariama situacija savivaldybėse vertinant jų pasirengimą ir dalyvavimą sprendžiant smurto artimoje aplinkoje problemą: kaip savivaldybės apibrėžia savo dalyvavimą apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje klausimuose savo strateginiuose dokumentuose, ar skiria dėmesio ir kokia apimtimi specialistų (-ių) kompetencijos didinimui smurto artimoje aplinkoje srityje, kaip vyksta bendradarbiavimas su kitomis institucijomis ir organizacijomis.

Savivaldybių strateginiai dokumentai ir veikiančios programos smurtui įveikti

Rengiant situacijos apžvalgą buvo aiškinamasi ar Lietuvos savivaldybėse veikia smurto artimoje aplinkoje prevencijos ir pagalbos teikimo programa (-os) (žr. 1 grafiką).

1 grafikas. Ar savivaldybėje veikia smurto artimoje aplinkoje prevencijos ir / arba pagalbos teikimo programa?

12 savivaldybių atsakymuose nurodė, kad smurto artimoje aplinkoje problemai įveikti skirtos priemonės yra numatytos kokiam nors savivaldybės administracijos strateginiame dokumente. Savivaldybių praktika skirtinga – kai kurios jų apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje veiksmus ir priemones numato pagrindiniame savivaldybės administracijos strateginiame plane (ir jo veiksmų plane) (pavyzdžiui, Utenos r., Kėdainių r., Panevėžio r., Kauno miesto savivaldybės), kitos tam turi specializuotas programas arba įtraukia apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje priemones į kitus strateginius savivaldybės dokumentus.

Praktika įtraukti veiksmus ir priemones į pagrindinius strateginius dokumentus vertintina teigiamai, nes kai apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje priemonės yra numatomos strateginiuose savivaldybių planuose, joms yra suteikiamas prioritetas savivaldybės mastu, numatomas konkretus biudžetas, nustatomi rodikliai. Žinoma, svarbus ne tik pats tokių priemonių buvimas, bet ir tai, kaip šios priemonės yra įtraukiamos – ar renkami duomenys apie situaciją savivaldybėje, ar priemonės

remiasi duomenų analize, ar keliama pagrįsti rodikliai, ar planuojami veiksmai yra kokybiški, ar priemonės nevienkartinio pobūdžio, ar šie veiksmai ir priemonės yra koordinuojami su kitų institucijų veiksmais ir pan.⁷

Savivaldybių dėmesys, kam yra skiriamas prioritetas – ar pagalbos teikimui, smurto prevencijai, darbui su smurtaujančiais asmenimis ar viskam po lygiai – taip pat labai skiriasi. Pavyzdžiui, Utenos rajono savivaldybė daug dėmesio skiria smurto artimoje aplinkoje prevencijai. Vienas iš savivaldybės strateginio veiklos plano 2023–2025 metų prioritetų – visuomenės saugumas. Saugios aplinkos stiprinimo priemonių ir prevencijos programų įgyvendinimui savivaldybės taryba kaip vieną iš krypčių numatė smurto artimoje aplinkoje ir smurto lyties pagrindu prevenciją (visos programos biudžetas – 169 000 eurų, nors jo dalis skiriama ir priklausomybių prevencijai, ir gaisrų prevencijai). Taip pat savivaldybės administracija kasmet skelbia konkursus dėl prevencinių priemonių įgyvendinimo. Kėdainių rajono savivaldybė į savo 2023–2025 metų strateginį veiksmų planą įtraukė pagalbos smurtą artimoje aplinkoje patyrusiems asmenims teikimui ir smurto prevencijai skirtas priemones: psichologinę, socialinę ir teisinę pagalbą, mokymus bendruomenių ir įstaigų specialistams, socialinių akcijų organizavimą. Šioms priemonėms numatytas biudžetas – 18 390 eurų. Panevėžio rajono savivaldybėje veikia programa skirta smurto artimoje aplinkoje prevencijai ir smurtiniam elgesiui keisti. Šiai programai numatytos lėšos savivaldybės biudžete. Kokios tiksliai priemonės numatytos ir koks biudžetas tam skiriamas – atsakyme raštu nedetalizuojama.

Savivaldybės, kurios nurodė įtraukiančios smurto artimoje aplinkoje pagalbos arba prevencijos priemones į kitus savivaldybės administracijos dokumentus, šios srities klausimus prijungia prie kitų savivaldybėje jau veikiančių socialinių programų, arba vykdo specifiškai smurto temai skirtas programas. Jų apimtys ir numatyti biudžeto asignavimai skiriasi. Pavyzdžiui, Akmenės rajono savivaldybės administracija kelias priemones, skirtas apsaugai nuo smurto artimoje aplinkoje, yra įtraukusi į Priklausomybių, smurto, savižudybių, prekybos žmonėmis pagalbos ir prevencijos programą. Visos programos biudžetas – 25 000 eurų, o smurto artimoje aplinkoje priemonėms suplanuota išleisti 1000 eurų: 600 eurų numatyta priemonei „Informacinės medžiagos apie emocinės pagalbos, psichikos sveikatos priežiūros paslaugas, priklausomybių, prekybos žmonėmis, smurto prevencinės informacijos gamybą ir platinimą (planuojama išleisti 1000 vnt. lankstinukų, paskelbti ne mažiau kaip 3 straipsnius smurto tema socialiniuose tinkluose)“; dar 400 eurų numatyta skirti metinių dienų minėjimui. 2023 metų birželį minėta programa buvo papildyta nauja priemone – „Organizuoti, asmenų, kuriems nėra pritaikyta baudžiamojo poveikio priemonė, mokymus pagal VšĮ Akmenės rajono pirminės priežiūros centro direktoriaus patvirtintą Smurtinio elgesio artimoje aplinkoje keitimo programą.“ Jai

⁷ Šioje apžvalgoje priemonių kokybė nėra nagrinėjama, tačiau siekiant įvertinti savivaldybių pastangas apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje srityje, būtų tikslinga atlikti išsamų visų savivaldybių vykdomų veiksmų planų kokybinį įvertinimą.

skirtas biudžetas yra 4,5 kartų didesnis nei smurto artimoje aplinkoje prevencinėms priemonėms – 4700 eurų.

Kitas pavyzdys – Šiaulių miesto savivaldybė: apsauga nuo smurto artimoje aplinkoje, jo prevencija ir pagalba teikimas nukentėjusiesiems yra įtraukti į Šiaulių miesto savivaldybės nusikaltimų prevencijos programą. Programos 2023–2025 metų priemonių plane keliamas uždavinys – „Šviesti visuomenę smurto artimoje aplinkoje, prekybos žmonėmis prevencijos klausimais“. Konkrečiai smurto artimoje aplinkoje klausimams skirta per trejus metus išleisti 750 eurų.

Elektrėnų savivaldybėje mero potvarkiu yra patvirtintas Socialinių paslaugų teikimo ir koordinuoto institucijų atsako į smurtą artimoje aplinkoje Elektrėnų savivaldybėje tvarkos aprašas. Jame nustatytos savivaldybėje veikiančių suinteresuotų institucijų, organizacijų ir įstaigų veiksmų, kompetencijos ir jų tarpusavio bendradarbiavimas. Panašūs koordinuoto atsako į smurtą artimoje aplinkoje algoritmai veikia ir Jonavos rajone⁸, Ukmergės rajone ir Alytaus miesto savivaldybėje.

Ukmergės rajono savivaldybėje nuo 2016 metų veikia Smurto artimoje aplinkoje prevencijos ir pagalbos smurtą artimoje aplinkoje pavojų patyrusiems asmenims teikimo programa. Šiaip programai savivaldybė kasmet skiria 5000 eurų. Programa įgyvendinama rengiant mokymus specialistams (pedagogams, socialiniams darbuotojams, policijos ir probacijos pareigūnams, vaiko teisių, švietimo, sveikatos priežiūros specialistams, savivaldybės administracijos darbuotojams), kurie dirba su smurto artimoje aplinkoje pavojų patiriančiais asmenimis ar smurtą patyrusiais asmenimis bei įgyvendina smurto artimoje aplinkoje prevenciją.

Vilniaus miesto savivaldybė dar 2022 metų pradžioje parengė Vilniaus miesto savivaldybės prevencijos ir pagalbos smurtą artimoje aplinkoje patyrusiems asmenims 2022–2025 metų programą, tačiau nedetalizavo nei konkrečių joje numatytų priemonių, nei joms skirto biudžeto.

Gerosios praktikos pavyzdys

Pakruojo rajono ir Šalčininkų rajono savivaldybės į strateginius dokumentus įtraukia smurto artimoje aplinkoje situacijos analizę visoje Lietuvoje ir jų savivaldybėse.

Šalčininkų rajono savivaldybė savo savivaldybėje taip pat nelaukdama naujos Įstatymo redakcijos įsigaliojimo jau 2022 metų patvirtino 3 metų laikotarpio Šalčininkų rajono savivaldybės smurto artimoje aplinkoje prevencijos ir pagalbos teikimo nukentėjusiesiems asmenims 2022–2024 metų programą. Dokumente

⁸ Jonavos r. savivaldybėje veikiantis koordinuoto institucijų atsako į smurtą artimoje aplinkoje algoritmas įteisintas keturšale bendradarbiavimo sutartimi tarp savivaldybės administracijos, Kauno apskrities vyriausiojo policijos komisariato, Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos ir rajone veikiančio specializuotos kompleksinės pagalbos centro. Daugiau apie tai: <https://lygybe.lt/naujienos/jonavoje-sutartimi-itvirtintas-instituciju-atsako-i-smurta-artimoje-aplinkoje-algoritmas/>.

pateikiamos sąvokos, kas laikoma smurtu, artima aplinka, smurtą artimoje aplinkoje patyrusiu asmeniu, smurtautoju. Taip pat apžvelgiama situacija Lietuvoje ir savivaldybėje. Programoje numatytas finansavimas elgesio keitimo programai finansuoti; smurto prevencijai skirtos priemonės.

Pakruojo rajono savivaldybėje analogiška programa veikia nuo 2021 metų. Dokumente pateikiama dar išsamesnė situacijos savivaldybėje analizė, į ją įtraukta ir ataskaita apie savivaldybės įdirbį šioje srityje iki programos patvirtinimo. Programoje numatytas finansavimas įvairioms priemonėms. Priemonės apima asmenų konsultavimą, informacijos apie smurtą artimoje aplinkoje sklaidą savivaldybės interneto puslapyje, kitas informacines veiklas savivaldybės visuomenės sveikatos biure, bibliotekoje, prevencinių priemonių vykdymą švietimo įstaigose; pagalbos priemonių įgyvendinimą, pavyzdžiui, individualių psichologo konsultacijų teikimą vaikams, patyrusiems smurtą artimoje aplinkoje, intensyvią krizių įveikimo pagalbą. Numatytos ir priemonės darbui su smurtaujančiais asmenimis – elgesio keitimo programų vykdymas, prevencinis darbas.

Septynios savivaldybės atsakymuose raštu nurodė, kad nors šiuo metu savivaldybėje nėra patvirtinta jokia smurto artimoje aplinkoje pagalbos ar prevencijos programa, tokia programa yra planuojama artimiausiu metu arba konkrečios priemonės jau įtrauktos į naujo laikotarpio strateginius dokumentus. Pavyzdžiui, Klaipėdos rajono savivaldybė finansavimą programai planuoja numatyti 2024 metų savivaldybės strateginiame veiklos plane (suplanuota programos įgyvendinimui skirti 10 000 eurų).

Dar 9 savivaldybės nurodė, kad specializuotų tik smurto artimoje aplinkoje problemai skirtų programų neturi, bet įvairios priemonės, susijusios su pagalba ir smurto prevencija yra įtrauktos į savivaldybei pavaldžių įstaigų veiklos apimtį, todėl savivaldybės administracija taip pat prisideda prie įvairių priemonių įgyvendinimo. Pavyzdžiui, Kauno miesto savivaldybė nurodė, kad jų savivaldybėje Kauno švietimo ir inovacijų centras švietimo įstaigų bendruomenei įgyvendina mokymų programą, kurioje nagrinėjamos smurto prevencijos bei smurto atpažinimo temos. Kauno rajono savivaldybės socialinių paslaugų centras savo veiksmų plane turi kelias su apsauga nuo smurto artimoje aplinkoje susijusias priemones. Panaši situacija ir Druskininkų savivaldybėje – jos administracija prie apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje užtikrinimo prisideda skirdama lėšas Socialinių paslaugų centrui, kuris ir įgyvendina veiklas, skirtas smurto prevencijai ir pagalbai nukentėjus nuo smurto. Kretingos rajono savivaldybė teigė kasmet skirianti lėšų mokyklų rengiamoms prevencinėms programoms (pavyzdžiui, 2023 metais tam skyrė 10 000 eurų). Kokioms tiksliai priemonėms skirtas finansavimas ir ar jos tiesiogiai susijusios su apsauga nuo smurto artimoje aplinkoje – suprasti sunku. Tarp pateiktų pavyzdžių, minimos patyčių prevencijos priemonės, psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos programos įgyvendinimas, savižudybių prevencija, alkoholio, tabako ir kitų psichiką veikiančių medžiagų vartojimo prevencija. Šilutės rajono savivaldybė nurodė, kad nors rajone nėra programos, bendradarbiaujama su kitomis institucijomis ir NVO šioje srityje.

Pavyzdžiui, savivaldybė neatlygintinai skiria patalpas savivaldybėje arba jai priklausančioje įstaigoje veikloms ir užsiėmimas, prevenciniams renginiams, forumams–diskusijoms, mokymams, skirtiems Šilutės rajono gyventojams smurto artimoje aplinkoje tema. Klaipėdos miesto savivaldybė informavo, kad smurto artimoje aplinkoje prevencijos ir pagalbos pavojų patiriantiems arba patyrusiems asmenims programų nerengia ir prie programų rengimo neprisideda, tačiau, rengia socialinių projektų dalinio finansavimo iš savivaldybės biudžeto lėšų konkursus ir atrinktiems projektams skiria lėšas. Į šiuos projektus patenka ir veiklos, skirtos apsaugai nuo smurto artimoje aplinkoje.

Fokusuotos diskusijos dalyvės dalinosi, kad paprastai savivaldybių administracijos įsipareigojimas apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje klausimui yra daugiau teorinis, nei praktinis. Pasak jų, teisės aktais vadovaujamosi, bet praktiškai susitelkimo ir konkrečių darbų yra mažiau.

Koordinuojantis asmuo

Iki įsigaliojant naujai Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymo redakcijai, dalis savivaldybių smurto artimoje aplinkoje klausimų kuravimą ir koordinavimą pavesdavo vienam iš savivaldybės administracijos darbuotojų arba kokiam nors administracijos padalinii. Dažniausiai oficialiai (arba, pasak fokusuotos diskusijos dalyvių, „praktiškai“, „pagal nutylėjimą“) šie klausimai būdavo priskiriami tarpinstitucinio bendradarbiavimo koordinatoriaus funkcijas atliekančiai specialistei arba specialistui. Savivaldybių praktika koordinuojant apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje klausimus, skiriasi. Paprastai renkamosi vienas iš šių būdų:

- ✓ darbuotojai (-ui) oficialiai pridedama nauja funkcija prie jau egzistuojančios pareigybės arba finansinis priedas už papildomus darbus;
- ✓ darbuotojai (-ui) oficialiai naujos funkcijos nėra priskiriamos, tačiau *de facto* klausimų koordinavimas pridedamas prie darbinių užduočių;
- ✓ koordinavimo funkciją atlieka struktūrinis savivaldybės padalinys arba darbuotojų grupė (iš skirtingų administracijos padalinių, arba net iš skirtingų institucijų);
- ✓ koordinavimo funkciją atlieka savivaldybei pavaldi įstaiga arba kita savivaldybėje veikianti organizacija. Pavyzdžiui, Ukmergės rajone koordinavimo funkcija priskirta Ukmergės rajono visuomenės sveikatos biurui.

Kelmės rajono savivaldybės administracijos direktorius savo atsakyme taikliai apibūdina, ką reiškia, kai nėra koordinuojančio asmens, kurio rankose būtų visos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje sistemos koordinavimas: „Būtų tikslinga įsteigti savivaldybėje etatą atvejo vadybininko, kuris galėtų koordinuoti pagalbą smurto aukoms, geriau įsigilintų į aukų situaciją. Dabar šio darbo niekas neatlieka, o atsiradus poreikiui ši funkcija priskiriama kitiems specialistams, kurie neturi galimybių ir dėl didelio darbo krūvio tinkamai atlikti šias funkcijas“. Iš fokusuotos

diskusijos dalyvių patirčių bei kitų atsakymų raštu galima suprasti, kad tokia ar panaši situacija yra pažįstama ir kitų Lietuvos savivaldybių administracijoms.

Savivaldybių, kurios vis tik turi oficialiai arba neoficialiai priskirtą darbuotoją smurto artimoje aplinkoje klausimams koordinuoti, šių darbuotojų funkcijos šiek tiek skiriasi. Pavyzdžiui, Rietavo savivaldybės praktikoje koordinuojančio asmens pareiga yra susijusi su tarpžinybinių susitikimų smurto artimoje aplinkoje klausimais organizavimu. Vilkaviškio rajone prie dalyvavimo tarpžinybiniuose susitikimuose (juos organizuoja policijos atstovai) šiam asmeniui priskiriami ir dokumentai bei raštai smurto artimoje aplinkoje tema.

Fokusuotos diskusijos dalyvės, kurioms oficialiai arba neoficialiai yra priskirta funkcija spręsti klausimus, susijusius su smurto artimoje aplinkoje prevencija, pasakojo, kad dažnai tai yra šalutinė funkcija, kuriai tarp kitų atsakomybių nelieka daug laiko. „Kiek pavyksta, tiek prisėdam“, – apibendrino vienos savivaldybių darbuotoja.

Pasak savivaldybių darbuotojų, atskiro koordinatoriaus, paskirto tik smurto artimoje aplinkoje klausimams koordinuoti, labai reikia ir trūksta: „pas mus tas bendradarbiavimas tikrai nėra pakankamas ir jis nebus pakankamas tol, kol neatsiras tikrai konkretus žmogus, kuris užsiims ta sritim, ir kuris burs ir rengs tas tvarkas, inicijuos projektų atsiradimą, skatins kitus veikti.“ Kaip geros praktikos pavyzdys pasitelkiama Jaunimo reikalų koordinatoriaus pareigybė. Specialistai, dalyvavę fokusuotoje diskusijoje, vieningai pritarė, kad jaunimo reikalų koordinatorius yra gerasis pavyzdys, kuriuo vadovaujantis reikėtų apibrėžti apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje koordinatoriaus funkcijas, veiklos pobūdį. Viena dalyvė patikslino, kad bene svarbiausia – aiškiai apibrėžti, ką darbuotoja(s) turi daryti: „netgi tuo atveju, jeigu nebūtų specialisto konkrečiai sričiai, jeigu būtų konkretūs uždaviniai, konkretūs tikslai, tai būtų kur kas paprasčiau dirbti“.

Pokalbis su savivaldybių atstovais išryškino svarbią problemą: smurto artimoje aplinkoje klausimus koordinuojantys savivaldybės administracijos darbuotojai / darbuotojos nebūtinai žino tikrąjį smurto artimoje aplinkoje problemos jų savivaldybėje mastą. Šią įžvalgą taikliai iliustruoja vienos iš dalyvių citata: „šiais metais gavau iš policijos, iš Probacijos tarnybos raštą, kad būtina plėsti pagalbą dėl smurtaujančio elgesio keitimo asmenims. Mes, būdavo, pagal poreikį finansavome per metus dvi grupes tokių asmenų, o probacija ir policija sako, kad reikėtų keturių grupių. Tai va šiais metais dvigubai finansuojame vyrų krizių centrą, kad galėtų tą grupių skaičių padidinti. Tai iš to ir sprendžiame, kad problema aktuali ir ji nemažėja. Kaip TBK [tarpinstitucinio bendradarbiavimo koordinatorė – *aut. patikslinimas*] susiduriame tiek, kiek per vaiko gerovę, apie vaikus ateina informacija.“ Kelių savivaldybių specialistės taip pat pridūrė, kad daugybės atvejų savivaldybė ir nesužino dėl itin didelio smurto latentškumo – ypač, kai kalbama ne apie fizinį smurtą. Pagalbos poreikį tiksliai nustatyti sunku dar ir dėl duomenų trūkumo – skiriasi informacija gaunama iš policijos, prokuratūros ir kitų valstybės institucijų nuo

nevyriausybinių organizacijų turimos informacijos ir duomenų, o savivaldybių paslaugas organizuojantiems darbuotojams sunku suprasti, kuriais iš pateikiamų duomenų remtis.

Patvirtinus Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje prevencijos komisiją (toliau vadinama Komisija) dažnai smurto klausimą koordinavę darbuotojai yra paskiriami eiti Komisijos sekretoriaus pareigas.

APIBENDRINIMAS

- Savivaldybių administracijų atstovai pasigenda aiškaus smurto artimoje aplinkoje klausimų koordinavimo – asmens, turinčio tikslią informaciją savivaldybės mastu ir realias galimybes veikti.
- Už smurto artimoje aplinkoje klausimus atsakingiems darbuotojams dažnai trūksta duomenų ir informacijos apie tikrąją situaciją savivaldybėje.
- Didelis smurto artimoje aplinkoje latentškumas neleidžia įvertinti tikrojo pagalbos ir su pagalba susijusių paslaugų poreikio.

Smurto artimoje aplinkoje prevencijos komisija

Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija 2022 m. rugsėjo 16 d. ministrės Monikos Navickienės įsakymu patvirtino [pavyzdinius smurto artimoje aplinkoje prevencijos komisijos veiklos nuostatus](#) bei rekomendacijas dėl institucinės Smurto artimoje aplinkoje prevencijos komisijos (toliau vadinama Komisija) sudėties. Į Komisiją rekomenduojama įtraukti atstovus (-es) iš:

- Lietuvos probacijos tarnybos,
- Kalėjimų departamento,
- Lietuvos Respublikos prokuratūros,
- policijos komisariato, veikiančio savivaldybės teritorijoje,
- savivaldybės administracijos,
- socialinių paslaugų įstaigos,
- specializuotos kompleksinės pagalbos centro,
- Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos teritorinio skyriaus,
- vyrų krizių centro,
- kitų nevyriausybinių organizacijų, veikiančių apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje srityje.

Kalbant apie savivaldybės administracijos atstoves ir atstovus, ministrės įsakyme paminėta, kad tai turėtų būti specialistai (-ės) iš struktūrinių padalinių, atsakingų už apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje užtikrinimą, asmens ir visuomenės sveikatos priežiūrą, socialinių paslaugų teikimą ir švietimą. Taip pat – tarpinstitucinio bendradarbiavimo koordinatoriai (-ės).

Pagrindinės Komisijos funkcijos, pasak patvirtintų rekomendacijų, turėtų būti:

- ✓ Nagrinėti pagalbos ir su pagalba susijusių paslaugų teikimo gerinimo klausimus.
- ✓ Teikti pasiūlymus dėl nacionalinės apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje ir pagalbos teikimo politikos.
- ✓ Analizuoti, kaip savivaldybėje įgyvendinama apsaugos nuo smurto, smurto prevencijos ir pagalbos politika.
- ✓ Analizuoti, kaip planuojamos ir vykdomos smurto prevencijos ir pagalbos priemonės.
- ✓ Kasmet teikti savivaldybės tarybai informaciją apie savivaldybės darbus apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje, prevencijos ir pagalbos srityse.
- ✓ Teikti pasiūlymus savivaldybės institucijoms ir įstaigoms dėl apsaugos nuo smurto, prevencijos ir pagalbos politikos įgyvendinimo, smurtinio elgesio keitimo programų (mokymų) įgyvendinimo ir tyrimų savivaldybės ir (ar) regiono lygmeniu atlikimo.

Komisijų savivaldybėse sudėtis

Narių skaičius Komisijose skirtingas – vienos savivaldybės turi didesnę Komisiją (pavyzdžiui, Kupiškio rajono Komisijoje yra net 19 narių; Anykščių rajono, Kauno rajono Komisijose – 18 narių), kitos – mažesnes nei rekomenduojama (pavyzdžiui, Rietavo rajono ir Varėnos rajono Komisijose – tik 8 nariai; Birštono, Panevėžio rajonuose – 9 nariai).

Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos rekomendacijose pateiktą sudėtį atitinka vos kelios Lietuvos savivaldybės: Alytaus miesto, Kaišiadorių rajono, Kalvarijos, Kauno miesto ir rajono, Panevėžio miesto. Kitų savivaldybių Komisijose dažniausiai trūksta atstovių ir atstovų iš Kalėjimo departamento (nėra 52-ose savivaldybėse), vyrų krizių centro (nėra 36-iose savivaldybėse). Keliose savivaldybių Komisijose trūksta prokuratūros (nėra 8-iose savivaldybėse), Lietuvos probacijos tarnybos (nėra 7-iose savivaldybėse), Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos atstovų (nėra 4-iose savivaldybėse). Paminėtinas Druskininkų savivaldybės atvejis – visa savivaldybės Komisijos sudėtis labiau orientuota į darbą su vaikais arba šeimomis, turinčiomis vaikų, neįtraukiant atstovių iš specializuotos kompleksinės pagalbos centro, kuris yra pagrindinė organizacija, atstovaujanti smurtą artimoje aplinkoje patiriančių suaugusių asmenų interesams.

Dažnai savivaldybės papildomai į Komisijos sudėtį įtraukia narių (-es) iš smurto prevencijos srityje dirbančių vaikų ir jaunimo organizacijų, sporto organizacijų, švietimo srityje dirbančių organizacijų, sveikatos įstaigų arba savivaldybės gydytojas (-us), Katalikų Bažnyčios ir kitų religinių organizacijų atstoves (-us), bendruomenių atstoves (-us). Į kelių savivaldybių Komisijos sudėtį įtraukti

savivaldybių vadovai – vicemerai (-ės), Pakruojo rajone įtrauktas ir savivaldybės administracijos direktorius.

Negalios organizacijų atstovų įtraukimas į Komisijos sudėtį.

Pavyzdiniuose smurto artimoje aplinkoje prevencijos komisijos veiklos nuostatose numatoma, kad savivaldybės nevyriausybinų organizacijų taryba gali deleguoti atstovus (-es) iš organizacijų, veikiančių apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje, smurto prevencijos ir (ar) pagalbos nuo smurto srityse – pavyzdžiui, iš organizacijų, veikiančių negalios srityje. Atsižvelgiant į tai, kad turima negalia padidina žmogaus riziką patirti smurtą artimoje aplinkoje, geroji praktika turėtų būti visuomet įtraukti bent vieną Komisijos narį (-ę), dirbantį (-čią) negalios srityje ir atstovaujantį (-čią) negalios bendruomenei ir jos interesams.

Išanalizavus 60-ies Lietuvos savivaldybių Komisijos personalines sudėtis paaiškėjo, kad negalios organizacijų atstovės arba atstovai buvo įtraukti tik į 28 savivaldybių Komisijas (žr. 2 grafiką).

2 grafikas. Negalios organizacijų atstov(i)ų įtraukimas į Komisijos sudėtį.

Dažniausiai įtraukiamos atstovės (-ai) iš rajone veikiančių žmonių su negalia draugijų / sąjungų (18-oje savivaldybių), taip pat sutrikusio intelekto žmonių globos bendrijos „Viltis“ filialo arba kitos organizacijos, dirbančios su žmonėmis su intelekto negalia (6-iose savivaldybėse). Trijose savivaldybėse į Komisiją įtrauktos Lietuvos aklyjų ir silpnaregių sąjungos atstovės.

Pažymėtina, kad net ir tais atvejais, kai Komisijos sudėtyje yra negalios bendruomenės atstovė arba atstovas, tai būna paprastai tik vieną negalią atstovaujantis narys / narė. Tik trijose savivaldybių Komisijose yra kelių negalių atstovės: Kupiškio rajone – intelekto ir regos negalių atstovės; Mažeikių rajone – psichosocialinės negalios atstovė ir įvairias negalias atstovaujančios neįgaliųjų draugijos atstovė; Visagino rajone – intelekto negalios atstovė ir žmonių su negalia sporto organizacijos atstovė.

Komisijos nuostatai

Absoliuti savivaldybių dauguma Smurto artimoje aplinkoje prevencijos komisijos nuostatus parengė perimdamos socialinės apsaugos ir darbo ministrės įsakymu patvirtintus [pavyzdinius smurto artimoje aplinkoje prevencijos komisijos veiklos nuostatus](#). Tik 9 iš 60-ies savivaldybių pavyzdinius nuostatus minimaliai koregavo (šiek tiek keisdamos struktūrą, pridėdamos kelis naujus punktus, arba išimdamos vieną-kitą punktą). Vienintelė Ukmergės rajono savivaldybė turi parengusi ir patvirtinusi unikalius Komisijos veiklos nuostatus, sukurtus atsižvelgus į Ukmergėje veikiančią Koordinuoto institucijų atsako į smurtą artimoje aplinkoje algoritmą. Komisijos darbo organizavimas yra integrالی [Ukmergės rajono savivaldybės koordinuoto institucijų atsako į smurtą artimoje aplinkoje tvarkos aprašo](#) dalis, o tai reiškia, kad Komisija ir jos veikla buvo įtraukta į jau veikiančią apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje sistemą ir galėtų būti laikoma gerąja patirtimi, kaip nuosekliai dirbti šioje srityje.

Gerosios praktikos pavyzdys

Kuriant apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje mechanizmą savivaldybėje, rekomenduotina konsultuotis su šioje srityje nuosekliai dirbančiais ir daug geros patirties sukaupusiais Ukmergės rajono savivaldybe.

Mokymai specialistams

Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas numato, kad savivaldybių administracijos turi rengti programas (mokymus) specialistams ir savivaldybių administracijos darbuotojams, Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos darbuotojams bei kitiems darbuotojams, kurie dirba su smurto artimoje aplinkoje pavojų patiriančiais asmenimis ar smurtą patyrusiais asmenimis ir įgyvendina smurto artimoje aplinkoje prevenciją arba turi dalyvauti rengiant šias programas (mokymus)⁹.

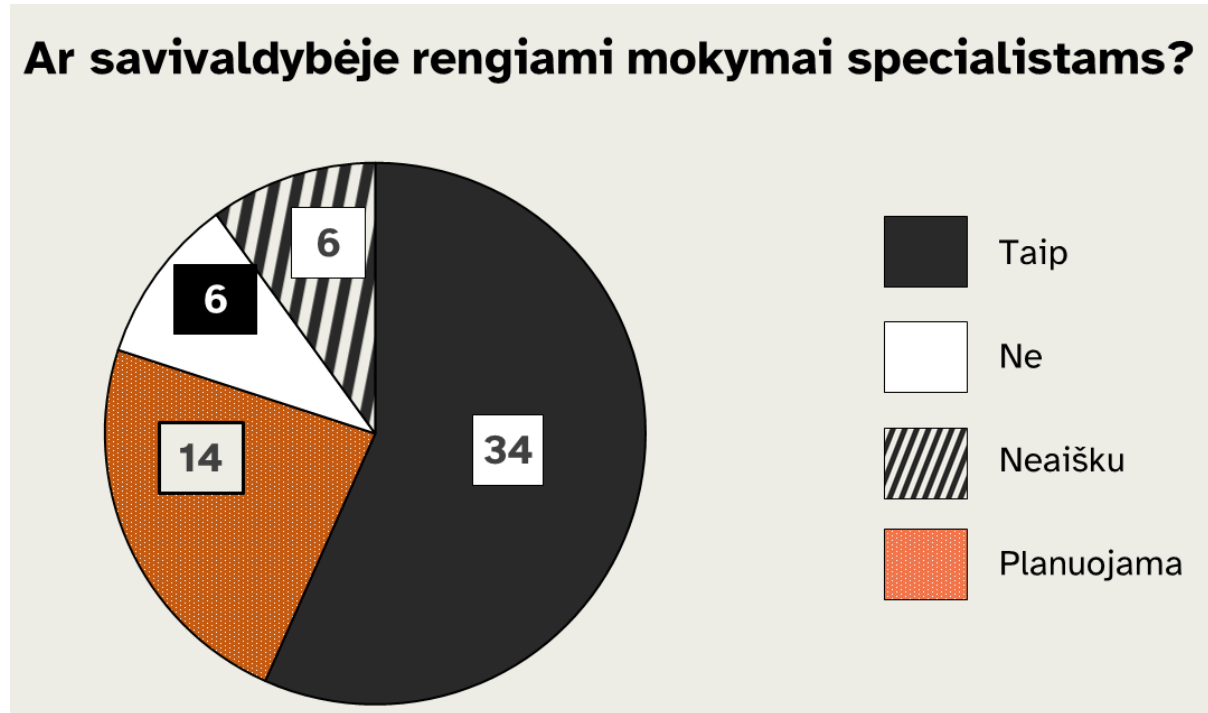
Rengiant Apžvalgą savivaldybių buvo teirujamasi:

- Ar savivaldybėje rengiami mokymai specialistams? Kokiomis temomis?
- Kokiems specialistams mokymai skirti?
- Ar mokymai yra vienkartiniai ar tęstiniai?

⁹ Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas, 4 straipsnis, 12 dalis, 5 punktus.

- Ar į mokymų turinį įtraukiamas negalios aspektas? Ar mokoma, kaip suteikti pagalbą nuo smurto artimoje aplinkoje nukentėjusiems asmenims su negalia?
- Ar į mokymų turinį įtraukiamas lyties aspektas?

34 savivaldybės nurodė, kad jų specialistai dalyvauja kokiuose nors mokymuose (žr. 3 grafiką). Surinkti duomenys parodė, kad praktika dėl mokymų turinio ir periodiškumo savivaldybėse yra labai skirtinga.

3 grafikas. Ar savivaldybėje rengiami mokymai specialistams?

Specialistai, kurie dalyvauja apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje sistemoje (tiek smurto prevencijos, tiek ir pagalbos teikime), dalyvauja pačiuose įvairiausiuose mokymuose ir seminaruose. Skiriasi savivaldybės administracijos įsitraukimas organizuojant kvalifikacijos kėlimą. Tik maža savivaldybių administracijų dalis pačios rengia mokymų planus ir programas – specialistai (-ės) dažniau dalyvauja kitų organizacijų ir įstaigų organizuojamuose mokymuose. Mokymų turinio įvairovė yra labai didelė. Tarp nurodomų temų dažnai pasitaiko temų, kurios siejasi su smurtu artimoje aplinkoje, bet tik kaip šalutinės, gretutinės temos. Pavyzdžiui, tarp mokymų nurodomi ir tokie, kurie skirti supažindinti specialistes (-us) su prekyba žmonėmis, seksualine prievarta prieš vaikus (nebūtinai kalbant apie artimą aplinką), alkoholio arba kitų psichotropinių medžiagų vartojimu, lyčių lygybės integravimu į strateginius dokumentus, savižudybių prevencija, pagalbos teikimu priklausomybių turintiems asmenims, keliama kompetencija psichikos sveikatos srityje ir pan.

Dažniausiai į mokymus siunčiami specialistai ir specialistės, atsakingi už atvejo vadybą, švietimo darbuotojai ir darbuotojos, vaiko teisių apsaugos specialistai (-ės), policijos pareigūnai ir pareigūnės, socialinės darbuotojos (-ai), savivaldybės administracijoje dirbantys asmenys. 7 iš 34 savivaldybių teigė, kad bent dalis jų

mokymų yra tęstiniai. Dažniausiai tęstinių mokymų rengiami vaiko teisių apsaugos specialistams (-ams), policijos darbuotojams (-oms), socialinėms darbuotojoms (-ams).

Surinkti atsakymai parodė, kad daugiausia nuoseklumo ir tikslinio dėmesio konkrečiai smurto artimoje aplinkoje temai yra tose savivaldybėse, kuriose veikia iniciatyvūs specializuotos kompleksinės pagalbos centrai (kurie imasi organizuoti mokymus ir kurti mokymų programas) arba savivaldybių administracija yra įsitraukusi į kokį nors projektą smurto artimoje aplinkoje tema. Pavyzdžiui, finansuojamą iš Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos lėšų, Europos struktūrinių fondų, ar kitų finansinių mechanizmų.

14 savivaldybių nurodė, kad įsigaliojus naujai Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymo redakcijai, planuoja iš esmės svarstyti mokymų programos specialistams aktualumą, ieškoti galimybių juos organizuoti periodiškai, įtraukiant negalios ir lyties aspektus į jų turinį. Dalis savivaldybių tokį lūkestį kelia ir naujai patvirtintoms Smurto artimoje aplinkoje prevencijos komisijoms – kad jų nariai įvertins mokymų poreikį, turinį, apimtį, tikslines auditorijas bei prisidės kuriant mokymų programas.

Lyties ir negalios aspektų įtraukimas į mokymų turinį

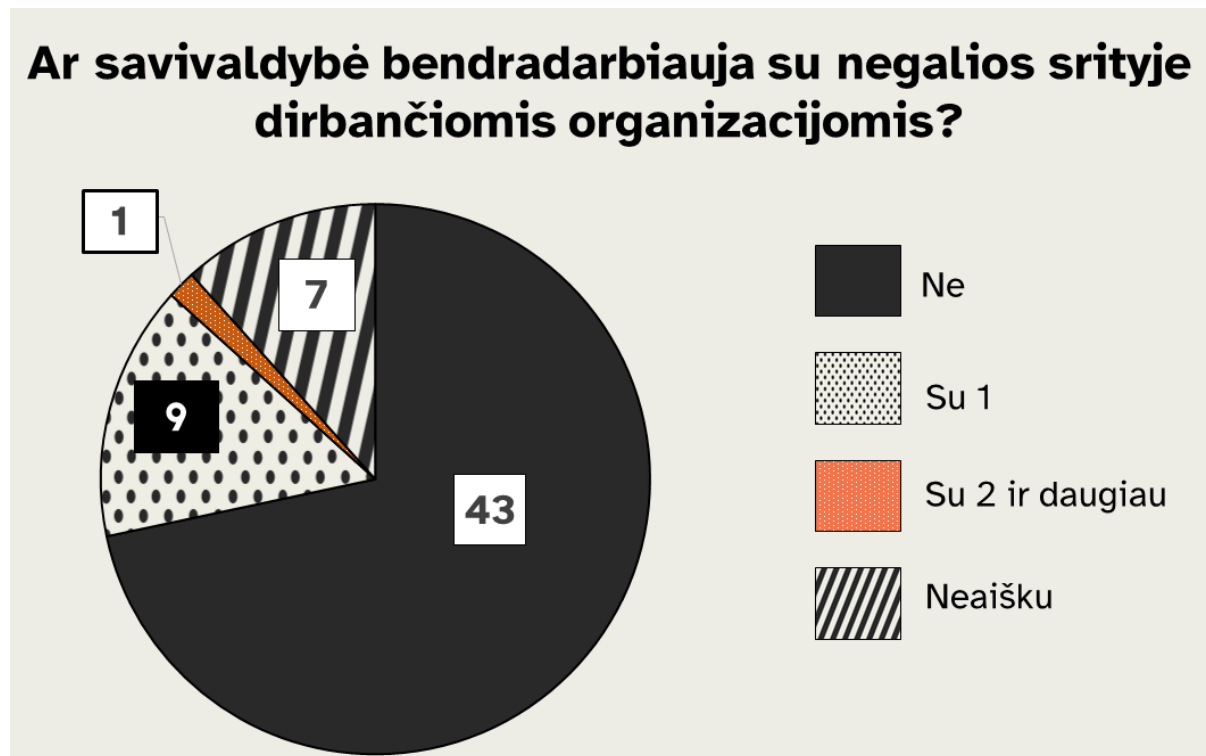
Negalios aspektą į mokymų turinį yra arba buvo įtraukusios 17 iš 34 savivaldybių: 16 jų minėjo, kad mokymuose kalbėta apie asmenis su negalia, 13 savivaldybių teigė, kad mokymų metu buvo mokoma, kaip teikti paslaugas asmenims su negalia. Pavyzdžiui, Ukmergės savivaldybėje specialistams, kurie dirba su smurto artimoje aplinkoje pavojų patiriančiais asmenimis ar smurtą patyrusiais asmenimis bei įgyvendina smurto artimoje aplinkoje prevenciją, į mokymų programą įtrauktas ir negalios (klaustos, regos, kalbėjimo, intelekto, judėjimo) ir smurto dėl lyties aspektai.

Lyties aspekto įtraukimą į mokymų turinį paminėjo 17 savivaldybių. Pavyzdžiui, Elektrėnų savivaldybė minėjo, kad įgyvendindami Europos socialinio fondo agentūros lėšomis finansuojamą projektą savivaldybės administracijos ir pavaldžių įstaigų atstovams organizavo mokymus smurto reiškinio suvokimui gilinti ir tarpinstituciniam bendradarbiavimui stiprinti. Specialistai ir specialistės taip pat buvo mokomi, kaip savivaldos lygmeniu kurti priemones, skirtas lyčių lygybei įdiegti bei kaip kurti lyčių lygybės užtikrinimo mechanizmus.

Tarpinstitucinis bendradarbiavimas

Rengiant Apžvalgą savivaldybių buvo prašoma nurodyti, su kokiomis nevyriausybinėmis organizacijomis bendradarbiauja rengiant ir įgyvendinant smurto artimoje aplinkoje prevencijos ir pagalbos teikimo programas. Surinkti duomenys parodė, kad daugiausiai bendradarbiaujama su socialinių paslaugų centrais. Bent su vienu tokiu centru bendradarbiauja 32 savivaldybės.

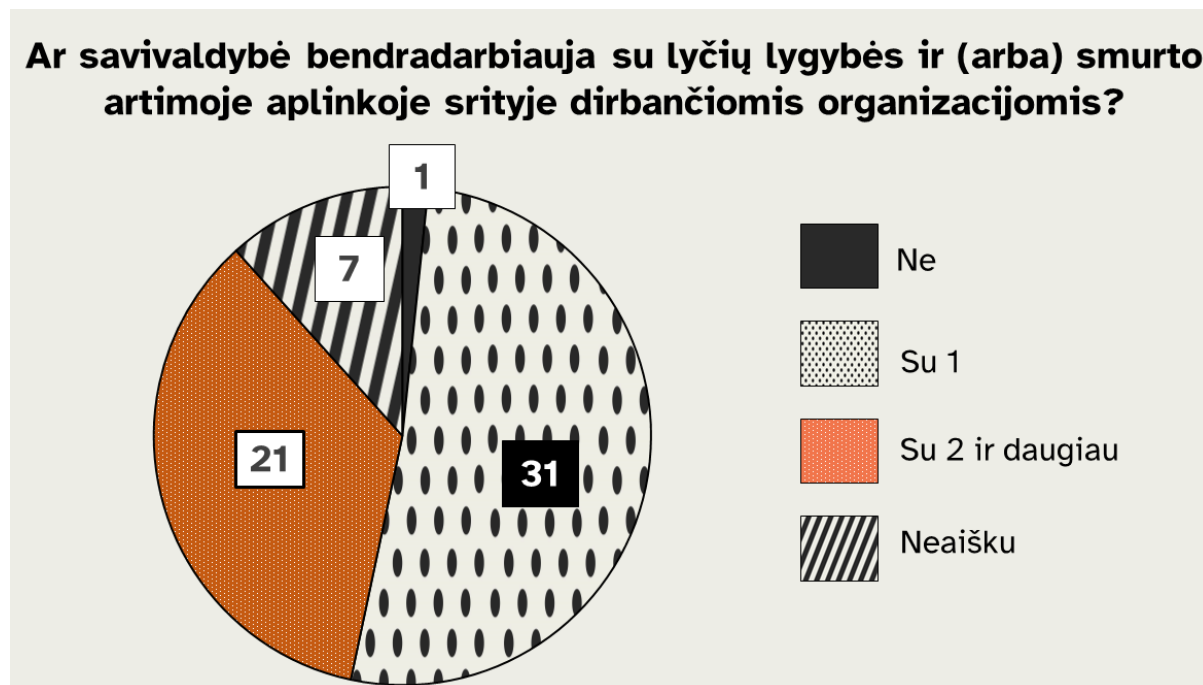
Kalbant apie bendradarbiavimą su negalios organizacijomis ir specifiškai su lyčių lygybės srityje arba apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje srityje dirbančiomis organizacijomis, bendravimo apimtys savivaldybėse skiriasi. Su negalios organizacijomis nebendradarbiauja 43 savivaldybės iš 60-ties, dar 7-iose jų situacija nežinoma (žr. 4 grafiką).

4 grafikas. Ar savivaldybė bendradarbiauja su negalios srityje dirbančiomis organizacijomis?

Vienintelė Druskininkų savivaldybė nurodė, kad bendradarbiauja su daugiau nei viena negalios srityje dirbančia nevyriausybine organizacija (iš viso su septyniomis). Kitos savivaldybės santykių su skirtingų negalių žmonėms atstovaujančiomis organizacijomis palaiko mažiau. Dažniausiai minėta rajone veikianti neįgaliųjų draugija. Nemažai savivaldybių nurodė, kad teikdamos paslaugas asmenims su įvairiomis negaliomis bendradarbiauja su negalios organizacijomis – gestų kalbos vertimo centrais, kurčiųjų reabilitacijos centrais, Lietuvos aklyjų ir silpnaregių sąjungos padaliniais, Lietuvos sutrikusios psichikos žmonių globos bendrijomis, psichikos sveikatos centrais. Kokiais tiksliai klausimais bendradarbiaujama – neaišku. Išanalizavus pateiktus atsakymus, darytina išvada, kad kur kas dažniau konsultuojamasi ne ekspertiniais klausimais (pavyzdžiui, dėl paslaugų prieinamumo gerinimo arba apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje klausimais), bet dėl praktinių socialinių paslaugų suteikimo (pavyzdžiui, organizuojant užimtumą, ugdant kasdienes įgūdžius, teikiant transportavimo paslaugas, aprūpinant techninėmis priemonėmis ir pan.) arba konkrečių atvejų, kai pagalba žmogui su negalia reikalinga čia ir dabar, metu.

Surinkti duomenys parodė, kad savivaldybių administracijos kur kas dažniau bendradarbiauja su lyčių lygybės srityje arba smurto artimoje aplinkoje srityje dirbančiomis nevyriausybinėmis organizacijomis (žr. 5 grafiką) – dažniausiai su jų regione veikiančiais specializuotos kompleksinės pagalbos centrais.

5 grafikas. Ar savivaldybė bendradarbiauja su lyčių lygybės ir (arba) smurto artimoje aplinkoje srityje dirbančiomis organizacijomis?

Klausimai, kuriais bendradarbiaujama – skiriasi. Savivaldybės minėjo, kad smurto artimoje aplinkoje klausimams spręsti organizuojami atvejo vadybos susitikimai, į kuriuos kviečiami atstovai (-ės) iš kitų žinybų. Atkreiptinas dėmesys, kad atvejo vadyba paskiriama tik tais atvejais, kai smurtą patiria vaikų turintis asmuo arba asmuo su negalia. Tai reiškia, kad suaugę, vaikų neturintys asmenys be negalios, gali sulaukti mažiau skirtingų žinybų dėmesio, o pagalbos teikimas gali būti labiau fragmentuotas.

Rečiau, bet savivaldybės taip pat minėjo tarpinstitucinius susitikimus, kuriuose be pagalbos organizavimo klausimų taip pat svarstomi smurto artimoje aplinkoje prevencijos klausimai. Pavyzdžiui, Ukmergėje pagal sudarytą planą tarpinstituciniai pasitarimai vyksta pastoviai, o esant poreikiui šaukiami ir neeiliniai pasitarimai su seniūnais (-ėmis), socialiniais darbuotojais (-omis), policijos pareigūnais ir pareigūnėmis, medikais (-ėmis). Vilkaviškio savivaldybėje tarpinstituciniai susitikimai vyksta kas ketvirtį. Juose dalyvauja atstovai (-ės) iš savivaldybės administracijos, policijos, kitų institucijų, atstovės iš specializuotos kompleksinės pagalbos centro (SKPC). Jų metu policija pristato smurto artimoje aplinkoje statistiką, informuoja apie prevencines priemones, SKPC – pagalbos teikimo statistiką; bendrai kalbama apie problemas, iššūkius, ieškoma sprendimų.

Prienų rajono savivaldybė dalinasi, kad jų savivaldybėje bendradarbiavimas vyksta sudėtingai – nevyriausybinės organizacijos turi nusimačiusios savo veiklas ir bendradarbiauja nenoriai smurto artimoje aplinkoje temomis / klausimais.

Tarpinstitucinio bendradarbiavimo pasigendama ir valstybės ir savivaldybės lygmenimis. Pagrindinės iš to kylančios ir tarpusavyje susijusios kliūtys:

- ✘ institucijos ir organizacijos vieni apie kitus nežino (ir apie vykdomas veiklas);
- ✘ vyksta žmonių, dalyvaujančių tarpinstitucinėse darbo grupėse, kaity;
- ✘ neišvengiamos komunikacijos spragos (pavyzdžiui yra silpni horizontalieji ryšiai tarp specialistų, neveiksminga vertikalioji komunikacija);
- ✘ jaučiama tarpinstitucinio pasitikėjimo stoka.

Pagrindiniai apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje sistemos iššūkiai

Fokusuotos diskusijos dalyvių buvo prašoma pasidalinti, kokius iššūkius pastebi apsaugos nuo smurto artimoje srityje savo savivaldybėje. Raštu taip pat buvo prašoma savivaldybių administracijas nurodyti, ko labiausiai trūksta jų savivaldybėje iki visiško paslaugų prieinamumo nuo smurto nukentėjusiems asmenims, nepriklausomai nuo jų lyties arba negalios.

Apibendrinus visus surinktus duomenis raštu ir žodžiu galima išskirti šiuos pagrindinius iššūkius, su kuriais susiduria savivaldybių administracijos:

- Finansavimo stygius.
- Smurto artimoje aplinkoje latentiškumas, ypač kai kalbama apie smurtą prieš asmenis su negalia.
- Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje sistemos motyvacijos stoka išspręsti smurto problemą, pavyzdžiui: įstatymų vykdymo spragos, bendradarbiavimo tarp skirtingų žinybų ir pagalbos sistemos dalyvių trūkumas, darbuotojų realių galimybių situaciją keisti stygius.
- Efektyvaus apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje sistemos koordinavimo savivaldybės mastu nebuvimas.
- Darbuotojų, kurie galėtų teikti individualizuotą pagalbą ir su pagalba susijusias paslaugas, trūkumas.
- Darbuotojų specifinių žinių ir kompetencijų trūkumas.
- Pagalbos priemonių ir pritaikytos infrastruktūros trūkumas.
- Pagalbos tęstinumo nebuvimas.
- Bendradarbiavimo tinklo ir stiprių nevyriausybinių organizacijų regionuose trūkumas.

Vienas pagrindinių ir aktualiausių iššūkių visoms savivaldybėms – tinkamo ir adekvataus finansavimo trūkumas. Jo trūksta visose apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje mechanizmo grandyse:

- ✓ teikiant su pagalba susijusias paslaugas ir užtikrinant paslaugų prieinamumą;
- ✓ darbuotojų kompetencijos kėlimui;
- ✓ infrastruktūros prieinamumui gerinti;
- ✓ paslaugų užtikrinimui ir jų plėtrai;
- ✓ smurto artimoje aplinkoje prevencijos priemonėms įgyvendinti;
- ✓ išlaikyti priemones, kurios sukurtos projektinio finansavimo lėšomis.

Dalis savivaldybių paminėjo, kad deda pastangas ieškomoms papildomų finansavimo šaltinių, pavyzdžiui, rengiant projektines paraiškas dėl finansavimo, jungiantis prie kitų organizacijų projektinių veiklų.

Projektinės lėšos pasitelkiamos ir siekiant tinkamai įgyvendinti naujas pareigas savivaldybei, atsiradusias su nauja Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymo redakcija. Pavyzdžiui, Švenčionių rajono savivaldybė nurodo, kad bendradarbiaudami su Moterų informacijos centru (regione veikiančiu specializuotos kompleksinės pagalbos centru) numato informuoti jaunimą apie nestereotipinius lyčių vaidmenis ir ugdyti jų gebėjimą atpažinti galios ir kontrolės mechanizmus tarpusavio santykiuose, tuo tikslu įgalinant bendruomenės pareigūnus ir pasitelkiant juos darbui su jaunimu. Ši priemonė ir kitos, skirtos smurto artimoje aplinkoje prevencijai, yra įtrauktos į savivaldybės 2023 metų Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje priemonių organizavimo planą. Plane taip pat nurodoma, kad visos priemonės yra finansuojamos Moterų informacijos centro (MIC) laimėto projekto lėšomis, kuriam konkursą skelbė Socialinės apsaugos ir darbo ministerija. Plane numatyta išlyga, kad priemonių įgyvendinimas yra priklausomas nuo situacijos (SADM), kuri „gali pasikeisti atsižvelgiant į SADM lėšų pervedimo MIC ir nuo situacijos susijusios su pandemija ar kitokios ekstremalios situacijos Lietuvoje“. Tai reiškia, kad situacija dėl veiksmų plano įgyvendinimo nėra stabili, o numatyti veiksmai ir veiklos neužtikrina savivaldybės teikiamo dėmesio smurto artimoje aplinkoje apsaugai nuoseklumo ar tvarumo, nes yra tiesiogiai priklausoma nuo papildomo finansavimo galimybių.

Kelios savivaldybės paminėjo (pavyzdžiui, Panevėžio miesto, Prienų rajono, Klaipėdos rajono), kad finansavimo labai trūksta siekiant išlaikyti priemones, kurios buvo sukurtos ir pradėtos vykdyti projektinio finansavimo lėšomis, tačiau projektams pasibaigus nebegali būti toliau tęsiamos. Kitas pavyzdys iš Kelmės savivaldybės: Lietuvos samariečių bendrijos Kelmės skyrius vykdė projektą, kurio metu buvo teikiamos kompleksinės paslaugos šeimai. Į jų apimtį pateko psichologo konsultacijos smurtą patyrusiems asmenims, kurių palaikymas po projekto pabaigos galimai baigsis. Dėl panašių priežasčių nerimauja Prienų savivaldybės administracija – pasibaigus įgyvendinamam projektui, bus didelis trūkumas psichologo paslaugų, kurios šiuo metu apmokamos iš gauto laikino finansavimo lėšų.

Smurto artimoje aplinkoje prieš moteris su negalia latentškumas

Savivaldybių administracijos dažnai nurodė, kad jų savivaldybėje nėra buvę pranešta apie smurto artimoje aplinkoje atvejus, kai smurtą patyrė moteris su negalia. Tokių atvejų dažnai neprisimena ir pagalbos teikėjai. Pavyzdžiui, Kelmės rajono, Raseinių rajono, Molėtų rajono savivaldybėse nėra buvę atvejų, kai pagalbos reikėjo nuo smurto nukentėjusiam kurčiam žmogui; Raseinių rajono savivaldybė nepamena atvejų, kai nuo smurto artimoje aplinkoje nukentėjo asmuo su regos negalia. Pagėgių, Vilkaviškio rajono savivaldybės nurodė iš viso neturėjusios nuo smurto artimoje aplinkoje nukentėjusių asmenų su negalia, Rietavo savivaldybėje taip pat pastaraisiais metais nebuvo fiksuota atvejų, kai smurtą artimoje aplinkoje patyrė moteris su negalia. Prienų rajono savivaldybė informavo, kad neturi nei statistinių duomenų nei informacijos apie žmonių su negalia patiriamą smurtą.

Keliose savivaldybėse smurto prieš moteris su negalia atvejų nors ir yra buvę, jie esą pavieniai. Pavyzdžiui, Šilalės savivaldybė teigė, kad „atvejų, kuomet dėl paslaugų kreiptųsi nuo smurto artimoje aplinkoje nukentėjęs asmuo su negalia, nėra daug (nes yra nedidelė savivaldybė). Atvejai vienetiniai, todėl vertinami individualiai, o pagalba organizuojama pagal asmens poreikius, į procesą įtraukiant ir kitų savivaldybių specialistus.“

Patirties su konkrečiais smurto artimoje aplinkoje prieš žmones su negalia atvejais nebuvimas taip pat susijęs su įgūdžių teikti prieinamą pagalbą įvairią negalią turintiems žmonėms stoka, kompetencijų ir žinių šioje srityje trūkumu. Nors dauguma savivaldybių nurodė, kad deda pastangų kelti darbuotojų kvalifikaciją, negalios srities žinių trūkumo dažnai nesieja su pagalbos teikimu nukentėjusiems nuo smurto artimoje aplinkoje.

Raseinių rajono savivaldybė pažymėjo, kad mažoje savivaldybėje, kur visi vieni kitus pažįsta, žmonės nenori kreiptis dėl patiriamo smurto. Tai taip pat gali būti viena iš svarbių priežasčių, prisidedančių prie didelio smurto artimoje aplinkoje latentškumo.

Keliose savivaldybių atsakymuose raštu pastebėtos smurto aukų kaltinimo apraiškos. Pavyzdžiui, buvo rašoma: „suaugę klientai labai dažnai kategoriškai neigia bet kokią patirto smurto rūšį tiek prieš juos, tiek prieš jų vaikus, nors yra akivaizdžių įrodymų, atsisako priimti teikiamą pagalbą, linkę nuslėpti faktus. Reikia įdėti daug pastangų, kad klientai pripažintų jiems iškilusias grėsmes“; „Dažnai pastebime, kad įdėjus daug pastangų, suteikus pakankamai paslaugų, jų gavėjai dažnai grįžta į pradinę padėtį, grįžta į aplinką, kurioje smurtaujama. Vis dar pastebimas aukos susigyvenimas su padėtimi, nenoras keisti esamos padėties“; „nukentėjusieji asmenys vengia kreiptis pagalbos, o jeigu kreipiasi – dažnu atveju konsultacijas nutraukia, nes tęsia santykius su smurtaujančiais asmenimis“. Tokie ir panašūs pavyzdžiai taip pat prisideda prie nukentėjusiųjų nepasitikėjimo institucijomis ir ryžto kreiptis dėl pagalbos nebuvimo.

Darbuotojų trūkumas

Komentuodamos darbuotojų trūkumą, savivaldybės nurodo, kad labiausiai trūksta šių specialistų (-ų):

- ♥ socialinių darbuotojų (trūksta Kazlų Rūdos savivaldybėje);
- ♥ darbuotojų, turinčių patirties dirbti su nuo smurto nukentėjusiais asmenimis (trūksta Kazlų Rūdos r., Utenos r., Varėnos r., Rokiškio r., Lazdijų r., Plungės r., Rietavo r., Šilutės r. savivaldybėse);
- ♥ psichologų (-ių) ir psichologinę pagalbą teikiančių darbuotojų (trūksta Utenos r., Marijampolės, Varėnos r., Prienų r., Širvintų r., Švenčionių r., Lazdijų r., Pasvalio r., Plungės r. savivaldybėse);
- ♥ darbuotojų, turinčių patirties dirbti su žmonėmis su negalia (trūksta Klaipėdos m., Marijampolės, Vilniaus r., Varėnos r. savivaldybėse);
- ♥ darbuotojų, turinčių specializuotų kompetencijų, kurios reikalingos teikiant paslaugas žmonėms su negalia. Pavyzdžiui, gestų kalbos vertėjų (trūksta Prienų r., Pakruojo r., Šakių r., Švenčionių r. savivaldybėse), galinčių rengti informaciją Brailio raštu (trūksta Šakių r. savivaldybėje) arba lengvai suprantama kalba (trūksta Utenos r. savivaldybėje);
- ♥ teisinink(i)ų ir darbuotojų, turinčių teisinių kompetencijų (trūksta Kėdainių r., Marijampolės, Prienų r., Švenčionių r. savivaldybėse);
- ♥ darbuotojų, galinčių teikti pagalbą ir su pagalba susijusias paslaugas nelietuvių kalbomis (trūksta Šalčininkų r. savivaldybėje);
- ♥ atvejo vadybinink(i)ų (trūksta Vilkaviškio r., Kazlų Rūdos r. savivaldybėse).

APIBENDRINIMAS

- Savivaldybių administracijos susiduria su daugybe iššūkių, kuriuos galėtų padėti išspręsti didesnis valstybės dėmesys apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje sričiai bei finansavimo padidinimas sprendžiant su pagalbos teikimu kylančius iššūkius.
- Smurto artimoje aplinkoje prieš žmones su negalia latentškumas tiesiogiai susijęs su darbuotojų, teikiančių pagalbą, praktiniais įgūdžiais užtikrinti pagalbos prieinamumą asmenims nepriklausomai nuo jų patiriamos negalios.

2 dalis. Pagalbos ir su pagalba susijusių paslaugų organizavimas

Šioje Apžvalgos dalyje pristatomi savivaldybių atsakymai apie teikiamą pagalbą ir su pagalba susijusias paslaugas – bendrąsias socialines paslaugas, laikiną apgyvendinimą – jų prieinamumą skirtingą negalią patiriantiems asmenims bei darbuotojų galimybes, kompetencijas ir pasirengimą.

Savivaldybių atstovų buvo teiraujamasi:

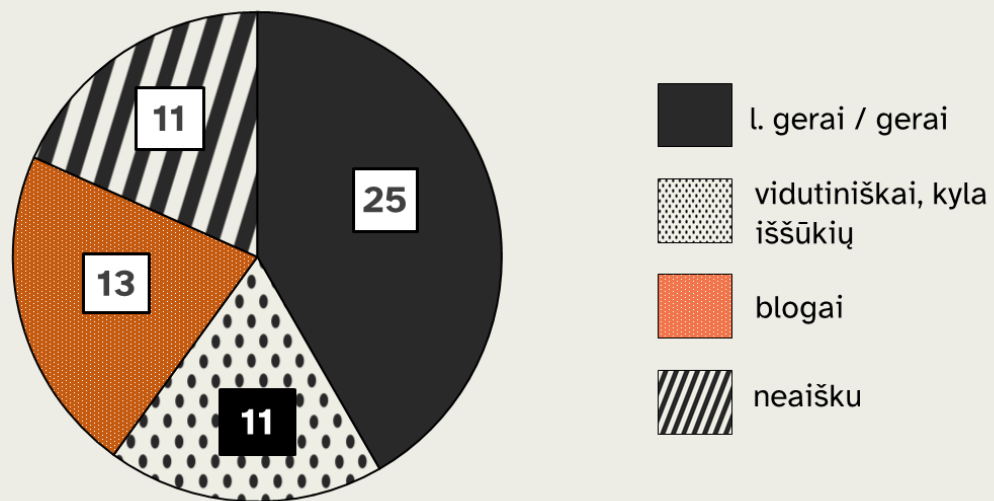
- Ar savivaldybėje teikiamos prevencinės socialinės ir bendrosios paslaugos asmenims, patyrusiems smurtą artimoje aplinkoje?
- Ar šios paslaugos teikiamos ir moterims ir vyrams?
- Ar prevencinės socialinės ir bendrosios paslaugos teikiamos smurtą artimoje aplinkoje patyrusioms moterims su negalia¹⁰?
- Ar teikiamos paslaugos pritaikomos atsižvelgiant į asmens negalią?
- Ar savivaldybėje yra sudaryta galimybė moterims ir vyrams gauti laikinojo apgyvendinimo paslaugas?
- Ar laikinojo apgyvendinimo paslaugos yra prieinamos moterims su judėjimo, klausos, regos, psichosocialine ir intelekto negalia?
- Kaip vertinate savo savivaldybės ir jai pavaldžių įstaigų galimybes teikti paslaugas asmenims su negalia bei šių paslaugų prieinamumą atsižvelgiant į skirtingas negalias?
- Kaip vertinate darbuotojų galimybes, kompetenciją ir pasirengimą suteikti paslaugas atsižvelgiant į asmens patiriamą negalią ir patirto smurto rūšį (psichologinį, seksualinį, fizinį, ekonominį)?

Pagalbos prieinamumas asmenims su skirtingomis negaliomis

Savivaldybių buvo prašoma įvertinti savivaldybės ir jai pavaldžių įstaigų galimybes teikti paslaugas nuo smurto nukentėjusiems asmenims su negalia, bei klausama, kaip jos vertina paslaugų prieinamumą atsižvelgiant į skirtingas negalias (judėjimo, klausos, regos, intelekto, psichosocialinę). Apibendrinus atsakymus matyti (žr. 6 grafiką), kad daugiau nei pusė savivaldybių linkusios manyti, kad galimybės užtikrinti paslaugų prieinamumą yra labai geros, geros arba vidutiniškos. Tik 13-ka jų teigė, kad situacija bloga, galimybės ribotos arba prieinamumo trūksta. Dalis savivaldybių (11) aiškaus atsakymo į klausimą iš viso nepateikė.

¹⁰ Apžvalgos tikslas buvo išsiaiškinti lyties ir negalios sąsajas teikiant pagalbą nukentėjusiems nuo smurto artimoje aplinkoje. Kadangi moterys su negalia susiduria su kur kas didesne rizika patirti smurtą artimoje aplinkoje nei vyrai, klausimynuose buvo specifiškai klausama apie jas.

Kaip vertinate savivaldybės įstaigų galimybes suteikti paslaugas asmenims su negalia ir šių paslaugų prieinamumą?

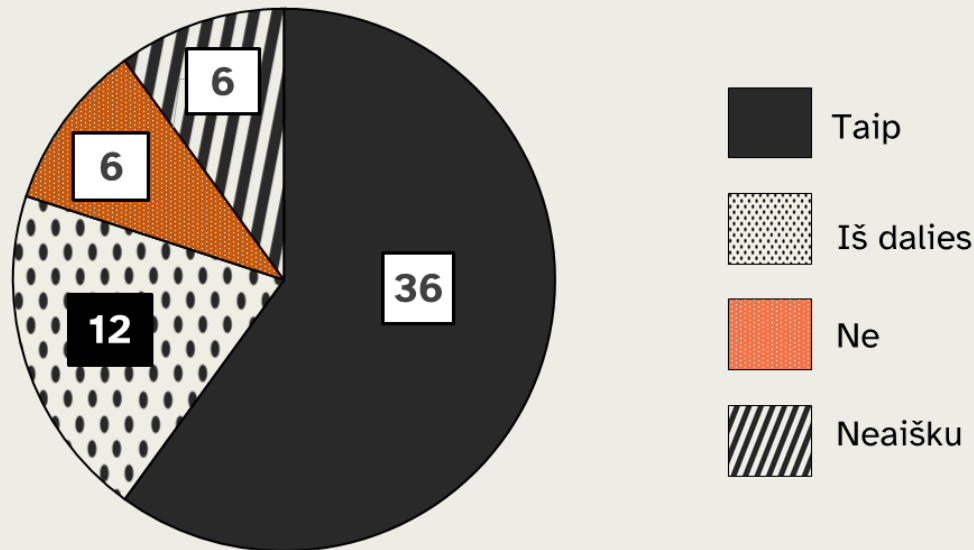

6 grafikas. Kaip vertinate savivaldybės įstaigų galimybes suteikti paslaugas asmenims su negalia ir šių paslaugų prieinamumą?

Apklausoje raštu taip pat buvo klausiama, ar teikiamos paslaugos pritaikomos atsižvelgiant į asmens negalią. Pavyzdžiui, ar informacija nukentėjusiems nuo smurto artimoje aplinkoje pateikiama garsu, gestų kalba, Brailio raštu, lengvai suprantama kalba, ar užtikrinamas paslaugų prieinamumas asmenims su judėjimo ribotumu?

Savivaldybių atsakymai dėl paslaugų pritaikomumo atsižvelgiant į asmens negalią buvo dažniau pozityvūs. Surinkti duomenys rodo, kad 36 iš 60 savivaldybių teikia paslaugas, atsižvelgdamos į asmens negalią (žr. 7 grafiką).

Ar teikiamos paslaugos pritaikomos atsižvelgiant į asmens negalią?

7 grafikas. Ar teikiamos paslaugos pritaikomos atsižvelgiant į asmens negalią?

Pažymėtina, kad savivaldybių atsakymuose gana dažnai trūko aiškumo ir konkretumo. Pavyzdžiui, buvo rašoma, kad paslaugos teikiamos „pagal galimybes“, „pagal turimas galimybes“, „esant poreikiui“, „pagal situaciją“, „paslaugos teikiamos visiems, neišskiriant paslaugų gavėjų pagal negalios pobūdį (arba lytį)“, „poreikis tenkinamas“, „visais atvejais teikiama tokia pati pagalba, kaip ir negalios neturintiems asmenims“, „asmens negalia neriboja asmens galimybių gauti paslaugą“, „paslaugos teikiamos visoms paslaugų gavėjų grupėms jų nediskriminuojant nei pagal lytį, nei pagal negalią“ ir panašiai. Ar galimybės užtikrina reikalingą prieinamumą – neaišku. Ar savivaldybės žino poreikį ir jį patenkina – iš pateiktų atsakymų dažnai liko neaišku. Apie kasdienį savivaldybės įstaigų darbą, kuris parodytų, kad savivaldybės turi realios patirties teikiant pagalbą nuo smurto nukentėjusiems asmenims su skirtingomis negaliomis nerašė nė viena savivaldybė, todėl sunku suprasti, ar atsakymai pagrįsti ir remiasi praktiniu darbu, ar yra teorinio

Gerosios praktikos pavyzdys

Utenos rajono savivaldybė teikdama informaciją nurodė kiekvienos pagalbą teikiančios įstaigos paslaugas pagal jų prieinamumą, apimtį, paslaugų gavėjų grupes.

lygmens. Labai dažnai būdavo pateikiami atsakymai ne apie visas negalias, bet pavyzdžiui, komentuojant prieinamumą tik vienos iš negalių ar kelių negalių atvejais, todėl bendras duomenų trūkumas neleidžia matyti viso vaizdo skirtingose savivaldybėse. Į tai atsižvelgus siūlytina padaryti išsamų pagalbos nuo smurto artimoje aplinkoje prieinamumo auditą visose Lietuvos

savivaldybėse. Tokią išsamią analizę galėtų atlikti arba kiekviena savivaldybė savo ribose, arba ją inicijuoti galėtų Socialinės apsaugos ir darbo ministerija.

Apibendrinus savivaldybių atsakymus raštu, darytina išvada, kad savivaldybių darbuotojams dažnai trūksta žinių ir kompleksinio požiūrio į negalią ir skirtingas jos formas, ypač kai kalbama apie smurtą patyrusius asmenis. Pavyzdžiui, Telšių rajono savivaldybės administracija į klausimą apie nuo smurto nukentėjusiems asmenims reikalingų paslaugų teikimą atsižvelgiant į asmens negalią teigė, kad „asmenims, turintiems judėjimo negalią, paslaugas teikiame jų gyvenamojoje vietoje“. Smurto atveju tokia praktika gali būti labai pavojinga asmeniui, kuris pranešė apie prieš jį vykdomą smurtą. Taigi galimybė teikti pagalbą dėl smurto namuose yra arba žinių trūkumo pavyzdys, arba buvo pateiktas neapgalvojus ir nesusidūrus su konkrečiais smurto prieš moteris su judėjimo negalia atvejais.

Kompleksinio požiūrio trūkumą iliustruoja ir pavyzdžiai, kai pritaikymu laikomas vien įėjimo į pastatą pritaikymas asmenims su judėjimo negalia, nieko nepasakant apie žmonių galimybes savarankiškai judėti pastato viduje.

Nemaža savivaldybių dalis prisipažino, kad turi mažai praktikos teikiant pagalbą nuo smurto nukentėjusiems asmenims su negalia, todėl negali atsakyti, ar pagalba ir su pagalba susijusios paslaugos būtų praktiškai prieinamos. Tą patį paantrino ir fokusuotos diskusijos dalyviai. Jie teikiamas paslaugas, susijusias su pagalba nukentėjus nuo smurto artimoje aplinkoje, vertino geriau, nei šių paslaugų prieinamumą asmenims su negalia. Apibendrinus specialistų atsakymus ir diskusiją, galima daryti išvadą, kad daugeliu atvejų, ar teikiamos paslaugos išties yra prieinamos ir pritaikytos asmenims su negalia sunku pasakyti, nes kreipimūsi dėl patirto smurto iš žmonių su negalia beveik nėra, arba iš viso nėra, tad jų prieinamumas niekuomet praktikoje nebuvo patikrintas.

Kai kurios savivaldybės kiekvieną atvejį sprendžia individualiai ir todėl neturi bendro vaizdo apie pagalbos sistemos prieinamumą. Pavyzdžiui, Lazdijų rajono savivaldybė nurodė, kad pagalbos prieinamumas pagal skirtingas negalias priklauso nuo asmens su negalia – „jei žmogus pakankamai savarankiškas, adekvatus, galintis savimi pasirūpinti. Jeigu ne – tuomet ieškome pagalbos specializuotose įstaigose kitose savivaldybėse.“

Svarbi problema, kuria pasidalino fokusuotos diskusijos dalyviai, yra tai, kad pagalbos sistema neturi vienodo priėjimo prie turimos informacijos ir duomenų. Pavyzdžiui, Socialinės paramos šeimai informacinė sistema (SPIS) yra prieinama tik savivaldybių įstaigų darbuotojams, bet ne nevyriausybinėms organizacijų atstovams, kurie taip pat dalyvauja pagalbos teikimo sistemoje. Tas pats pasakytina ir apie priskirtą atvejo vadybą. Pasak vienos diskusijos dalyvės, „jei smurto auka nepasisako, kad jau paskirta atvejo vadyba, jie [nevyriausybinių organizacijų – *aut. pastaba*] šito nežino.“. Situaciją, pasak specialistės, palengvintų, jei atsakinga ministerija sudarytų sąlygas SPIS naudotis ir pagalbą teikiančioms nevyriausybiniams organizacijoms.

Kitas be galo aktualus visoms savivaldybėms iššūkis, apie kurį diskutavo specialistai fokusuotoje diskusijoje – pagalbos sistemos koordinuotumas tarpusavyje: ar visi specialistai / specialistės ir įstaigos / organizacijos žino, ką reikia konkrečiai daryti, kai smurtą patiria asmuo su negalia. Negalios atvejais dažnai bendradarbiaujama su negalios srityje dirbančiomis organizacijomis savivaldybėje, tačiau aiškaus algoritmo, kokia pagalbos grandis ir kokias atvejais dalyvauja pagalbos teikimo procese, kada ir kokiais atvejais pasitelkiamą pagalba iš negalios organizacijų – nėra aišku absoliučioje daugumoje savivaldybių. Kaip gerosios praktikos pavyzdys paminėtina Ukmergės rajono savivaldybė, kurioje veikia koordinuoto institucijų atsako į smurtą artimoje aplinkoje algoritmas, o šis algoritmas neseniai papildytas negalios aspektu.

Su negalios srityje dirbančiomis organizacijomis savivaldybėse dažnai bendradarbiaujama kai reikalingas vertimas į lietuvių gestų kalbą, pasitelkiama pagalba užtikrinant prieinamą transportą, konsultuojamasi dėl pagalbos teikimo žmonėms su intelekto negalia, regos negalia ir panašiai.

APIBENDRINIMAS

- Savivaldybės administracijoms trūksta kompleksinio požiūrio į negalią ir skirtingas jos formas, kai kalbama apie smurtą patyrusius asmenis.
- Smurtas artimoje aplinkoje prieš asmenis su negalia yra labai latentinis, tokie atvejai savivaldybėse žinomi retai.
- Savivaldybių darbuotojams, atsakingiems už apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje pagalbos ir paslaugų koordinavimą, trūksta informacijos apie asmens negalią. Šių duomenų niekas nerenka, o jei ir turi – nesidalina visuotinai su visa pagalbos sistema ir atskiromis jos grandimis.

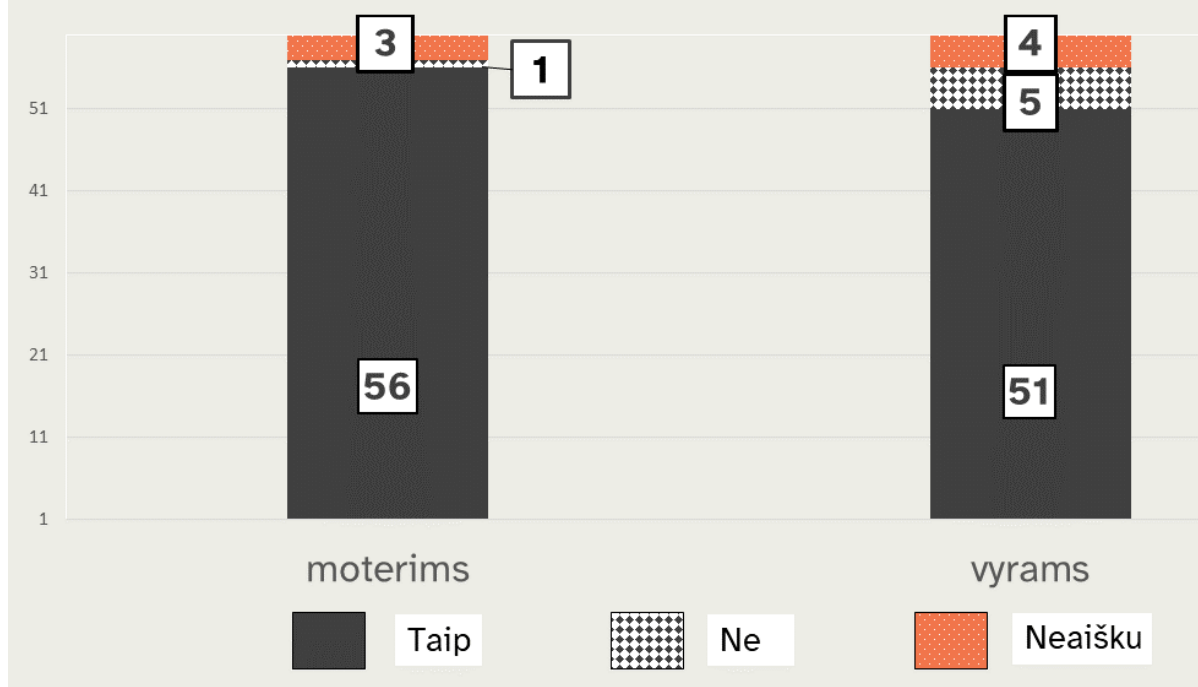
Laikino apgyvendinimo paslaugų prieinamumas savivaldybėse

Rengiant Apžvalgą savivaldybių buvo teirujamasi apie laikino apgyvendinimo paslaugas nukentėjusiems nuo smurto artimoje aplinkoje – ar yra galimybė tokias paslaugas gauti visiems žmonėms, nepriklausomai nuo jų lyties ir patiriamos negalios. Toliau apibendrinami surinkti duomenys pagal lytį ir skirtingas negalias.

Apgyvendinimo paslaugų prieinamumas pagal lytį

Šiek tiek daugiau savivaldybių turi geresnes galimybes suteikti laikiną apgyvendinimą nukentėjusioms nuo smurto artimoje aplinkoje moterims nei vyrams (žr. 8 grafiką).

Laikino apgyvendinimo prieinamumas moterims ir vyrams

8 grafikas. Laikino apgyvendinimo prieinamumas vyrams ir moterims

Vyrams suteikti laikino apgyvendinimo negalėtų Birštono, Kauno rajono, Klaipėdos miesto, Pagėgių ir Panevėžio rajono savivaldybės – nei su vaikais, nei be jų; moterims – Birštono savivaldybė, nei su vaikais, nei be jų. Apie paslaugų prieinamumą moterims ir vyrams nėra žinoma Kelmės ir Širvintų rajonuose; apie prieinamas paslaugas vyrams nėra žinoma Vilniaus mieste. Neringos rajono savivaldybė teigė, kad esant reikalui pasirūpintų laikinu apgyvendinimu, tačiau nenurodė nė vienos savivaldybėje veikiančios įstaigos, kurios tokią paslaugą teikia. Kai kurios savivaldybės nurodė, kad laikino apgyvendinimo paslaugą galėtų suteikti tik asmenims su vaikais. Pavyzdžiui, Akmenės rajone, Alytaus rajone, Mažeikių rajone, Panevėžio rajone. Vilkaviškio rajono savivaldybė atkreipė dėmesį, kad vaikų neturinčių moterų situacija yra vertinama individualiai, nes paslaugos yra pirmiausiai skiriamos nėščiosioms. Į tai atsižvelgus, būtina svarstyti teikiamų paslaugų plėtrą, numatant apgyvendinimo galimybes ir asmenims be vaikų bei užtikrinant, kad šios paslaugos būtų prieinamos žmonėms su skirtingomis negaliomis.

Paminėtina, kad svarbus ne tik pats paslaugos suteikimo galimybės faktas bet ir paslaugos kokybė. Pavyzdžiui, Marijampolės savivaldybė nurodo, kad laikino apgyvendinimo paslaugą nuo smurto nukentėjusios moterys be vaikų gali gauti Marijampolės Laikinosios nakvynės namuose, kuriuose paslaugos teikiamos ir iš įkalinimo vietų išėjusiems asmenims. Tokia praktika gali sukurti nesaugią aplinką, nes toje pačioje vietoje teikiamos paslaugos ir smurtą patyrusiems ir potencialiai

smurtavusiems asmenims. Abiejų šių paslaugų gavėjų grupių susibūrimas vienoje įstaigoje gali būti pavojingas dėl antrinės viktimizacijos rizikos smurtą patyrusiems asmenims. Taip pat, turint omenyje [smurto aukų kaltinimo nuostatų paplitimą visuomenėje](#)¹¹, gyvendami vienoje įstaigoje su smurtautojais, smurtą patyrę asmenys gali jaustis nugalinti, neoriai, nesaugiai, patirti pažeistą socialinio teisingumo jausmą. Nakvynės namuose laikino apgyvendinimo paslaugą moterims be vaikų teikia ir Šiaulių miesto savivaldybė. Nuo smurto nukentėjusių vyrų be vaikų situacija dažnai būna dar prastesnė: pavyzdžiui, Zarasų rajone laikinas apgyvendinimas socialinių paslaugų centro krizių centre būtų prieinamas moterims be vaikų, o vyrams be vaikų apsisistoti galima būtų nebent nakvynės namuose.

Apgyvendinimo paslaugų prieinamumas pagal negalią

Vertindamos laikiną apgyvendinimą teikiančių įstaigų prieinamumą, kai kurios savivaldybių administracijos pateikė netikslią informaciją: dalis jų nežinojo, kokios paslaugos yra teikiamos, kita dalis – prieinamumą vertino palankiau nei pačios įstaigos. Pavyzdžiui, Telšių rajono savivaldybės administracija nurodė, kad laikino apgyvendinimo paslaugas jų regione teikia Telšių socialinių paslaugų centras, tačiau minimas centras savo atsakyme dėl paslaugų prieinamumo asmenims su skirtingomis negaliomis teigė, kad tokių paslaugų išvis neteikia. Panaši situacija buvo ir su Jurbarko rajono savivaldybės administracijos atsakymu. Rašte nurodoma, kad nuo smurto artimoje aplinkoje nukentėję asmenys apgyvendinami Krizių centre, nors [vietinėje žiniasklaidoje](#) skelta, kad krizių centras savivaldybės tarybos sprendimu uždarytas dar 2019 metais. VŠĮ „Jurbarko socialinės paslaugos“ savo atsakyme teigė, kad apnakvindinimo paslaugos „nėra būtent orientuotos į asmenis nukentėjusius nuo smurto artimoje aplinkoje“, nors savivaldybė nurodo juos kaip įstaigą, kuriai ši funkcija yra pavesta.

Dar vienas pavyzdys Anykščių rajone: savivaldybė savo atsakyme nurodė, kad Anykščių rajono šeimos ir vaiko gerovės centro Krizių centre yra galimybė apsisistoti moterims, nukentėjusioms nuo smurto artimoje aplinkoje, su klausos ir regos negaliomis bei informacija pateikiama joms suprantamu būdu, o pats centras nurodė priešingai – tokių galimybių nesą. Kalvarijos rajono savivaldybė taip pat informaciją pateikė netiksliai: savivaldybės administracija teigė, kad Kalvarijos savivaldybės socialinių paslaugų centro Krizių centras yra pritaikytas savarankiškam žmonių su judėjimo negalia apgyvendinimui, tačiau pats centras teikdamas atsakymą nurodė, kad pritaikymo trūksta – nėra pritaikytų tualetų, asmenys su judėjimo negalia

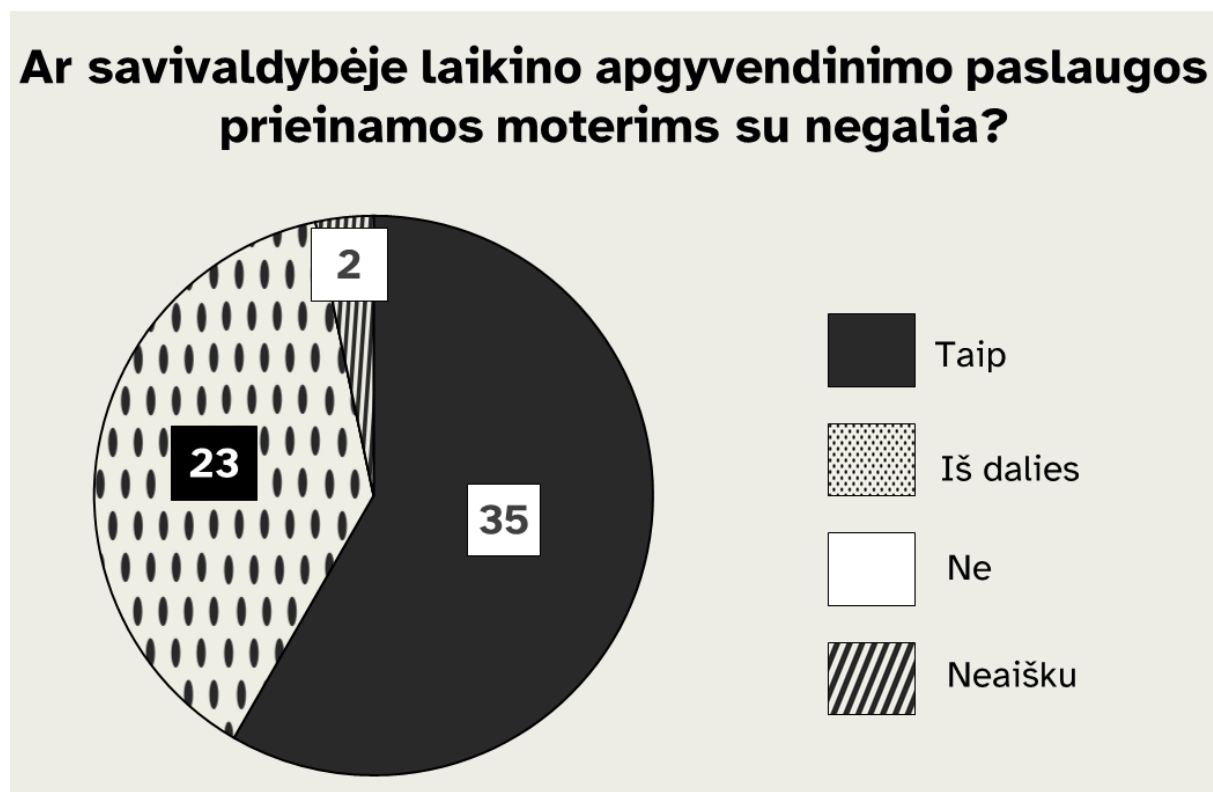
¹¹ 2019 metų atliktos reprezentatyvios visuomenės apklausos duomenimis, apie pusė Lietuvos gyventojų palaiko smurtą patyrusias moteris kaltinančias nuostatas. Tyrimo duomenys prieinami: https://lygybe.lt/data/public/uploads/2019/09/gyventoju_apklausa_smurtas_pries_moteris_2019.pdf. 2022 m. atliktos visuomenės duomenimis, 40 proc. Lietuvos gyventojų mano, kad moterys dažnai pačios išprovokuoja sutuoktinių / partnerių smurtą, jei jos turi intelekto negalią, 36 proc. – jei jos turi psichosocialinę negalią. Su tyrimo duomenimis susipažinti galite: http://lygybe.lt/wp-content/uploads/2023/05/visuomenes-nuomones-apklausa-apie-smurta-pries-moteris-su-negalia_2022.pdf

negalėtų savarankiškai judėti visame pastate; nėra tikri, kad paslaugos būtų prieinamos žmonėms su kitomis negaliomis.

Šie pavyzdžiai rodo, kad dalis savivaldybių administracijų nežino tiksliai arba negali pasakyti apie paslaugų prieinamumą asmenims su negalia savo savivaldybėse. Todėl, kaip ir bendrųjų pagalbos ir su pagalba susijusių paslaugų prieinamumo atveju, būtų tikslinga kiekvienai savivaldybei atlikti išsamią analizę tiek apie teikiamas paslaugas, tiek apie jų prieinamumą ir pritaikymą asmenims su skirtingomis negaliomis.

Informacijos apie konkrečias įstaigas, kurios galėtų suteikti laikiną apgyvendinimą moterims su skirtingomis negaliomis, nepateikė Birštono, Lazdijų rajono, Radviliškio rajono ir Trakų rajono savivaldybės.

Apibendrinus visus raštu gautus atsakymus iš savivaldybių paaiškėjo, kad daugiau nei pusė Lietuvos savivaldybių gali suteikti laikino apgyvendinimo paslaugą nuo smurto nukentėjusioms moterims su negalia, nepriklausomai nuo jų patiriamos negalios (žr. 9 grafiką).

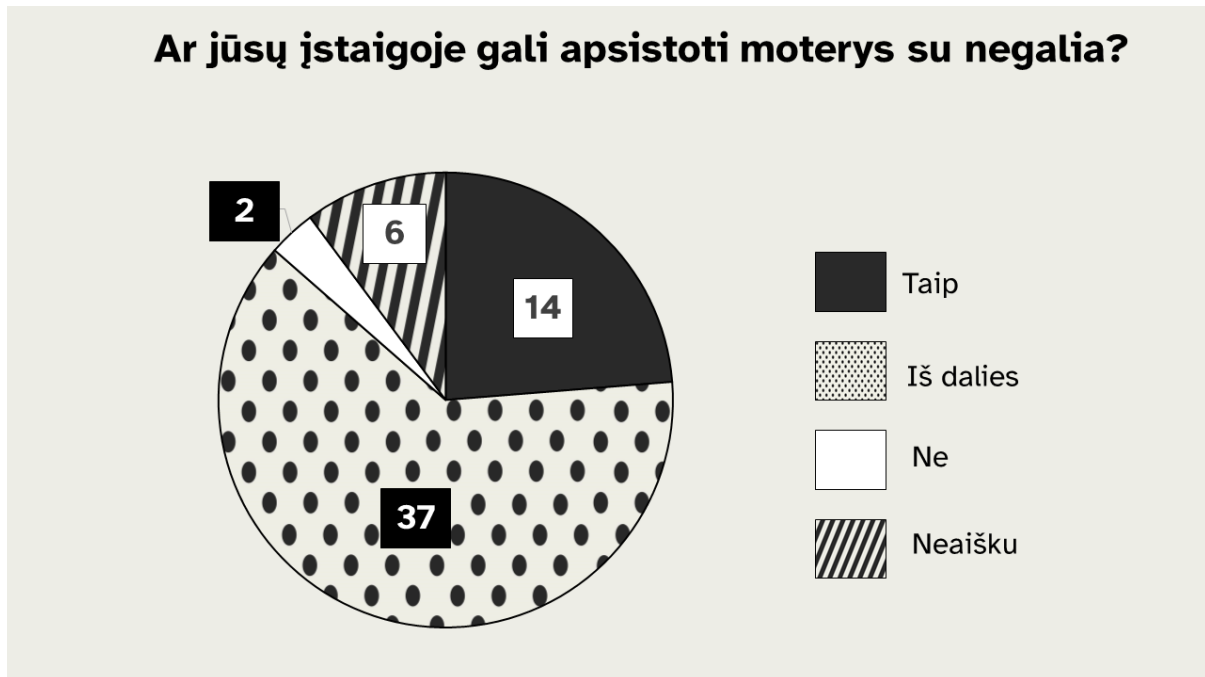

9 grafikas. Laikino apgyvendinimo paslaugų prieinamumas moterims su negalia (nepriklausomai nuo negalios).

Dalis savivaldybių nurodė, kad laikino apgyvendinimo paslaugą suteiktų moterims nepriklausomai nuo jų patiriamos negalios tik tuo atveju, jei jos turėtų vaikų (pavyzdžiui, Akmenės rajone, Alytaus rajone).

[2023 metais rengta apžvalga](#) apie pagalbos ir su pagalba susijusių paslaugų nuo smurto nukentėjusiems asmenims prieinamumą Lietuvos savivaldybėse – konkrečiai

laikino apgyvendinimo paslaugų prieinamumą – parodė, kad paslaugos moterims su skirtingomis negaliomis yra kur kas mažiau prieinamos. Iš 59 atsakymus teikusių įstaigų, teikiančių laikino apgyvendinimo paslaugas nuo smurto nukentėjusiems asmenimis visose Lietuvos savivaldybėse, tik 14 jų nurodė, kad savo paslaugas teikia prieinamu būdu skirtingas negalias patiriantiems žmonėms (judėjimo, regos, klausos, psichosocialinę arba intelekto). Likusi dalis negalėjo užtikrinti prieinamumo kurios nors vienos negalios arba net kelių negalių atveju (žr. 10 grafiką).

10 grafikas. Ar laikiną apgyvendinimą teikiančioje įstaigoje gali apsisistoti moterys nepriklausomai nuo patiriamos negalios (judėjimo, klausos, regos, intelekto arba psichosocialinės).

Palyginus šių dviejų apklausų atsakymus matyti, kad tarp savivaldybių administracijų turimų žinių apie paslaugų prieinamumą ir paslaugų teikėjų, teikiančių specializuotas paslaugas nuo smurto artimoje aplinkoje nukentėjusiems asmenims, praktinių galimybių užtikrinti visavertį prieinamumą moterims su negalia yra nemažas atotrūkis.

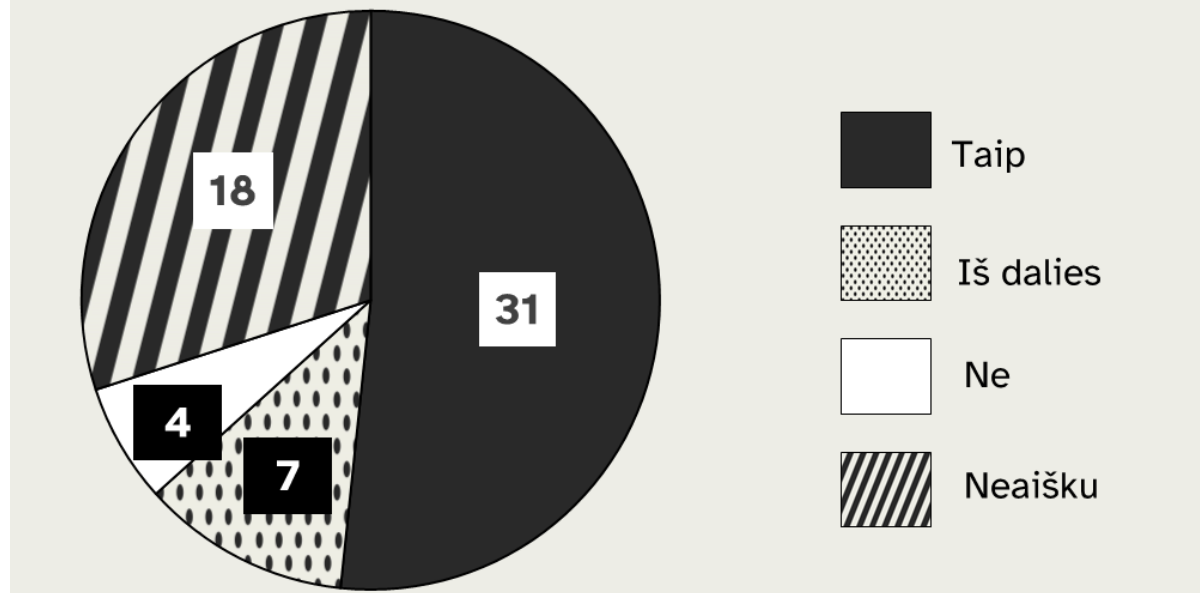
Toliau pateikiami apibendrinti duomenys apie laikino apgyvendinimo galimybes pagal konkrečias negalias.

Laikino apgyvendinimo paslaugų prieinamumas moterims su judėjimo negalia

Vežimėlio pagalba judančios arba kitokį ribotumą turinčios moterys laikino apgyvendinimo paslaugą galėtų gauti 31-oje savivaldybėje (žr. 11 grafiką). Paslaugų pritaikymas judėjimo negalią patiriančioms moterims yra pats sudėtingiausias iš visų negalių. Visapusiškam pritaikymui iššūkių kelia nepakankamas finansavimas,

reikalingos infrastruktūros nebuvimas, specialistų trūkumas, kai pagalbą reikia teikti žmonėms su sunkia arba labai sunkia negalia.

Ar laikino apgyvendinimo paslaugos prieinamos moterims su judėjimo negalia?

11 grafikas. Laikino apgyvendinimo paslaugų prieinamumas moterims su judėjimo negalia.

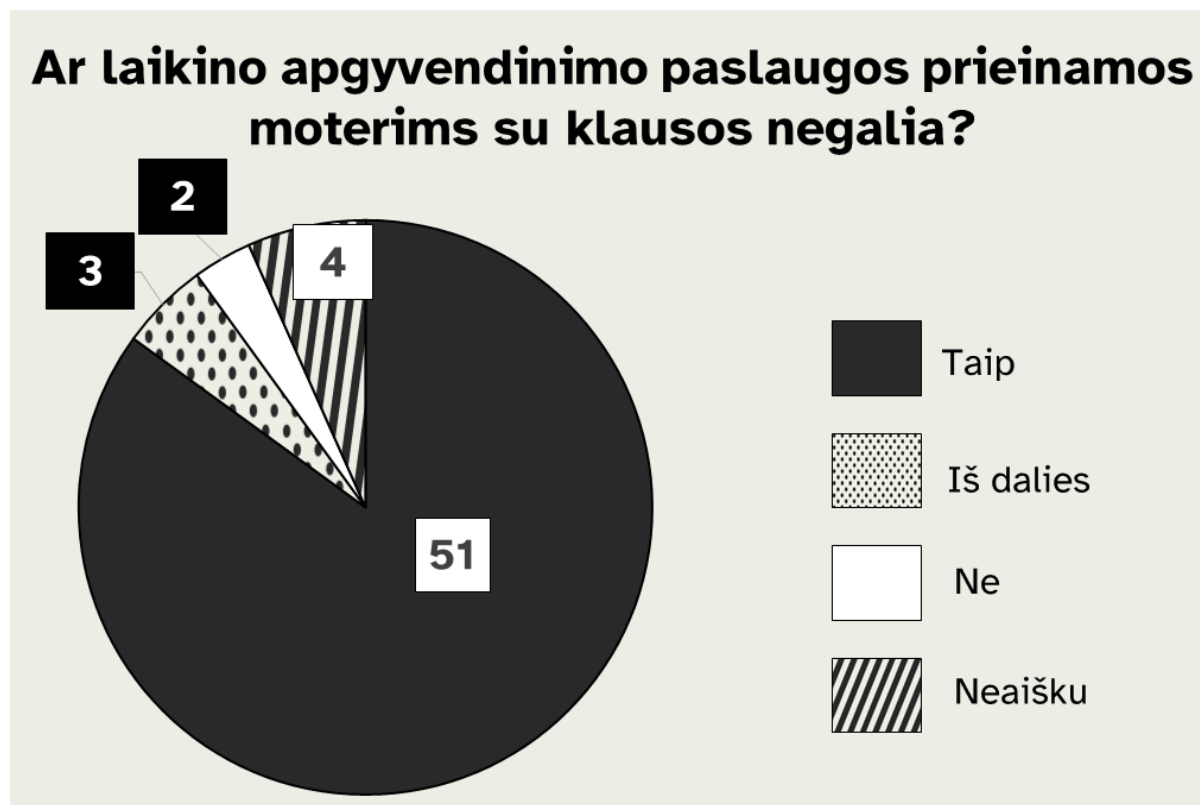
Septynios savivaldybės nurodė, kad paslaugos moterims su judėjimo negalia yra prieinamos tik iš dalies. Pavyzdžiui, galimybės patekti į pastatą yra sudarytos, tačiau sanitarinės patalpos arba virtuvės nėra pritaikytos; arba bendrojo naudojimo patalpos yra pritaikytos, tačiau į antrą aukštą galima patekti nebent kopikliu; arba galimybės apsistoti nurodytoje įstaigoje yra, bet nėra sudarytos galimybės savarankiškai naudotis kambariais, vonia, tualetu, virtuve, poilsio zonomis ir kitomis erdvėmis bei savarankiškai judėti visame pastate. Penkios savivaldybės nurodė, kad apgyvendinti moterų su judėjimo negalia nėra galimybių. Pavyzdžiui, Plungės rajone nėra nė vienos laikiną apgyvendinimą teikiančios įstaigos, pritaikytos nuo smurto nukentėjusioms moterims, judančioms vežimėlio pagalba – nėra galimybių nei patekti į pastatą nei savarankiškai judėti erdvėje. Pagėgių rajono savivaldybė teigė, kad laikinojo apgyvendinimo paslaugas teikiančiame Pagėgių savivaldybės šeimos gerovės centre „yra galimybė apsistoti nuo smurto artimoje aplinkoje nukentėjusioms moterims judančioms vežimėlio pagalba arba turinčioms kitokį judėjimo ribotumą“, ir kitu sakiniu pridūrė, kad „Nėra sudarytos galimybės savarankiškai naudotis kambariais, vonia, tualetu, virtuve, poilsio zonomis ir kitomis erdvėmis bei judėti visame pastate.“.

Savivaldybių administracijų ir laikiną apgyvendinimą teikiančių įstaigų požiūris į paslaugų prieinamumą moterims su judėjimo negalia yra panašus – iš anksčiau

apklaustų 59-ių laikino apgyvendinimo paslaugą teikiančių įstaigų Lietuvoje, 30 įstaigos teigė galinčios tokias paslaugas suteikti šiai visuomenės grupei¹².

Laikino apgyvendinimo paslaugų prieinamumas moterims su klausos negalia

Vienas didžiausių apgyvendinimo paslaugų prieinamumas visoje Lietuvoje yra užtikrinamas moterims su klausos negalia. Net 51 savivaldybė nurodė, kad galėtų suteikti laikiną apgyvendinimą šiai visuomenės grupei (žr. 12 grafiką).

12 grafikas. Laikino apgyvendinimo paslaugų prieinamumas moterims su klausos negalia.

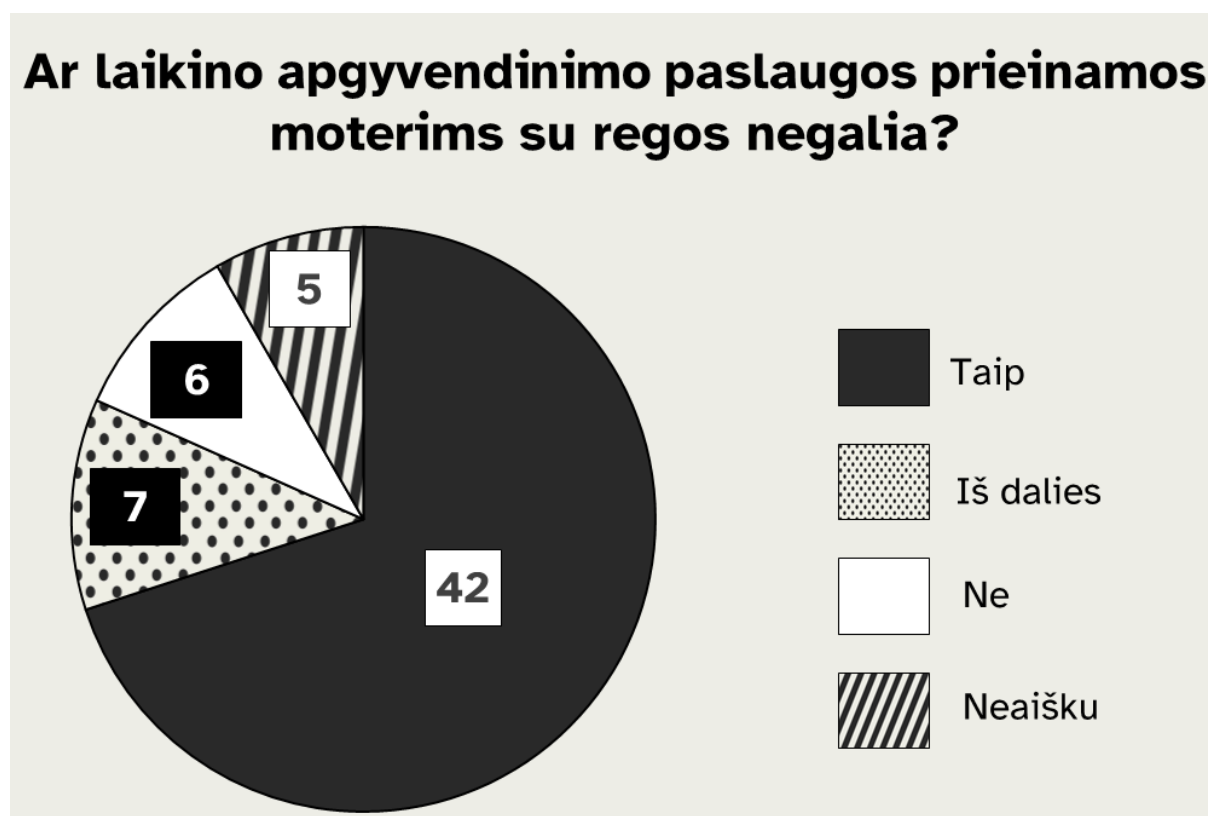
Galimybės gauti laikiną apgyvendinimą nukentėjus nuo smurto artimoje aplinkoje moterims su klausos negalia nebūtų tik Kupiškio rajone dėl specialistų trūkumo ir Biržų rajone (nukentėjusiąsias nukreiptų į Panevėžio miesto savivaldybę). Kitos savivaldybės nurodė, kad galimybės apgyvendinti yra, bet užtruktų ilgiau ieškant lietuvių gestų kalbos vertėjų, kiltų sunkumų susikalbėti ir suteikti informaciją suprantamu būdu. Akmenės rajono savivaldybė nurodė, kad „paslaugų teikėjai neturi specialistų, kurie galėtų užtikrinti paslaugų teikimą gestų kalba, tačiau paslaugos galėtų būti suteikiamos raštu“.

¹² Daugiau skaitykite „Pagalba moterims su negalia dėl smurto artimoje aplinkoje: paslaugų prieinamumas“ (2023). Prieiga per internetą: <https://lygybe.lt/wp-content/uploads/2023/08/Pagalba-moterims-su-negalia-del-smurto-artimoje-aplinkoje-paslaugu-prieinamumas.pdf>

Palyginimui, iš anksčiau apklaustų 59-ių laikino apgyvendinimo paslaugą teikiančių įstaigų Lietuvoje, 34 įstaigos teigė galinčios tokias paslaugas suteikti šiai visuomenės grupei¹³.

Laikino apgyvendinimo paslaugų prieinamumas moterims su regos negalia

Daugiau nei du trečdaliai savivaldybių nurodė, kad jų savivaldybėje yra sudaryta galimybė apsistoti nuo smurto artimoje aplinkoje nukentėjusioms moterims su regos negalia (žr. 13 grafiką).

13 grafikas. Laikino apgyvendinimo paslaugų prieinamumas moterims su regos negalia.

Palyginimui, iš anksčiau apklaustų 59-ių laikino apgyvendinimo paslaugą teikiančių įstaigų Lietuvoje, 29 įstaigos teigė galinčios tokias paslaugas suteikti šiai visuomenės grupei¹⁴.

Septynios savivaldybės patikslino, kad laikino apgyvendinimo paslaugą moterims su regos negalia galėtų suteikti tik iš dalies dėl to, kad tokios paslaugos yra prieinamos

¹³ Daugiau skaitykite „Pagalba moterims su negalia dėl smurto artimoje aplinkoje: paslaugų prieinamumas“ (2023). Prieiga per internetą: <https://lygybe.lt/wp-content/uploads/2023/08/Pagalba-moterims-su-negalia-del-smurto-artimoje-aplinkoje-paslaugu-prieinamumas.pdf>

¹⁴ Daugiau skaitykite „Pagalba moterims su negalia dėl smurto artimoje aplinkoje: paslaugų prieinamumas“ (2023). Prieiga per internetą: <https://lygybe.lt/wp-content/uploads/2023/08/Pagalba-moterims-su-negalia-del-smurto-artimoje-aplinkoje-paslaugu-prieinamumas.pdf>

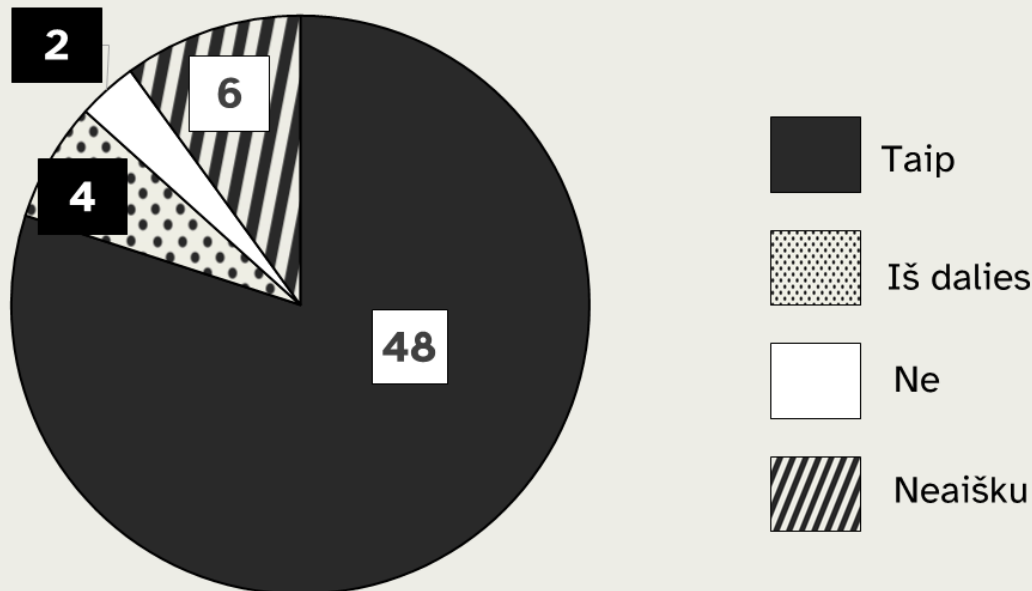
tik moterims su vaikais, arba įstaigose trūksta specialistų. Pavyzdžiui, Marijampolės savivaldybė pažymėjo, kad silpnaregės moterys galėtų gauti visas reikalingas paslaugas, bet jei žmogui dėl regos negalios reikėtų nuolatinės pagalbos – galimybių to užtikrinti nebūtų. Dar kelios savivaldybės paminėjo informacijos prieinamumo iššūkį – esą teikti informaciją Brailio raštu būtų sunku, o šiuo metu jau paruoštos sklaidai informacijos taip pat nėra. Kelios savivaldybės paminėjo, kad Brailio raštu rengti informacijos iš viso neturi galimybių.

Laikino apgyvendinimo suteikti moterims su regos negalia negalėtų Biržų rajono, Kupiškio rajono, Pakruojo rajono, Plungės rajono, Rokiškio rajono ir Širvintų rajono savivaldybės. Sąlygų suteikti laikiną apgyvendinimą moterims su regos negalia nebuvimą savivaldybės argumentuoja skirtingai. Pavyzdžiui, Pakruojo rajono savivaldybė nurodo, kad vienoje iš tokią paslaugą teikiančių įstaigų apsistoti fiziškai būtų galima, bet informacijos pateikimas yra neišspręstas, o kitoje – tokią paslaugą suteikti „būtų sudėtinga, kadangi centras įsikūręs 3-iame [pastato – *aut. pastaba*] aukšte“.

Laikino apgyvendinimo paslaugų prieinamumas moterims su psichosocialine negalia

Beveik penktadalis savivaldybių teigė, kad laikino apgyvendinimo paslaugas galėtų suteikti nuo smurto nukentėjusioms moterims su psichosocialine negalia (žr. 14 grafiką).

Ar laikino apgyvendinimo paslaugos prieinamos moterims su psichosocialine negalia?

14 grafikas. Laikino apgyvendinimo paslaugų prieinamumas moterims su psichosocialine negalia.

Šios paslaugos būtų neprieinamos Panevėžio ir Prienų rajonuose. Kelios savivaldybės nurodė, kad laikiną apgyvendinimą moterims su psichosocialine negalia galėtų suteikti tik tais atvejais, jei psichikos sveikata yra kontroliuojama medikamentais, arba, pasak Kauno miesto savivaldybės, įvertinus, kad „moteris su psichosocialine negalia gali gyventi bendruomenėje, t. y., su kitais asmenimis“. Zarasų rajono savivaldybė patikslino, kad esminė paslaugos teikimo sąlyga yra „jeigu asmuo nekeltia pavojaus sau bei aplinkiniams“.

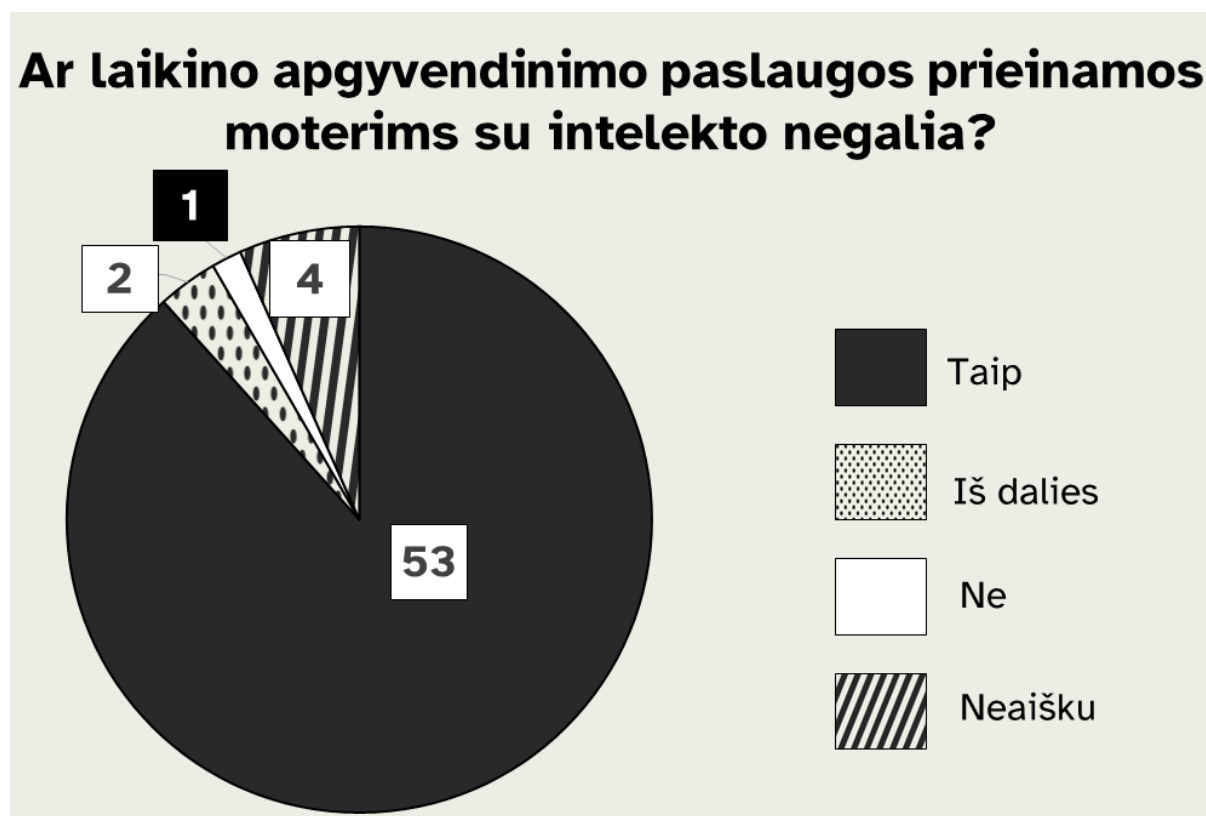
Klaipėdos miesto savivaldybė nurodė, kad paslaugos būtų teikiamos bendradarbiaujant su sveikatos priežiūros specialistais.

Palyginimui, iš anksčiau apklaustų 59-ių laikino apgyvendinimo paslaugą teikiančių įstaigų Lietuvoje, 43 įstaigos teigė galinčios tokias paslaugas suteikti šiai visuomenės grupei¹⁵.

¹⁵ Daugiau skaitykite „Pagalba moterims su negalia dėl smurto artimoje aplinkoje: paslaugų prieinamumas“ (2023). Prieiga per internetą: <https://lygybe.lt/wp-content/uploads/2023/08/Pagalba-moterims-su-negalia-del-smurto-artimoje-aplinkoje-paslaugu-prieinamumas.pdf>

Laikino apgyvendinimo paslaugų prieinamumas moterims su intelekto negalia

Didžiausia laikino apgyvendinimo paslaugų prieinamumas Lietuvoje, pasak savivaldybių administracijų, yra užtikrinamas nuo smurto artimoje aplinkoje nukentėjusioms moterims su intelekto negalia – 53 savivaldybės teigė galinčios tokią paslaugą suteikti šiai tikslinei grupei (žr. 15 grafiką).

15 grafikas. Laikino apgyvendinimo paslaugų prieinamumas moterims su intelekto negalia.

Laikino apgyvendinimo paslauga moterims su intelekto negalia būtų neprieinama tik Panevėžio rajone. Šios paslaugos būtų neprieinamos Akmenės ir Alytaus rajonuose vaikų neturinčioms moterims su intelekto negalia, nes laikino apgyvendinimo paslaugą teikiančiose įstaigose priimamos moterys tik su vaikais.

Palyginimui, iš anksčiau apklaustų 59-ių laikino apgyvendinimo paslaugą teikiančių įstaigų Lietuvoje, 42 įstaigos teigė galinčios tokias paslaugas suteikti šiai visuomenės grupei¹⁶. Kitaip nei įstaigos, kurios teikia apgyvendinimą, savivaldybių administracijos nenurodė, kad iššūkių keltų informacijos lengvai suprantama kalba neprieinamumas.

¹⁶ Daugiau skaitykite „Pagalba moterims su negalia dėl smurto artimoje aplinkoje: paslaugų prieinamumas“ (2023). Prieiga per internetą: <https://lygybe.lt/wp-content/uploads/2023/08/Pagalba-moterims-su-negalia-del-smurto-artimoje-aplinkoje-paslaugu-prieinamumas.pdf>

APIBENDRINIMAS

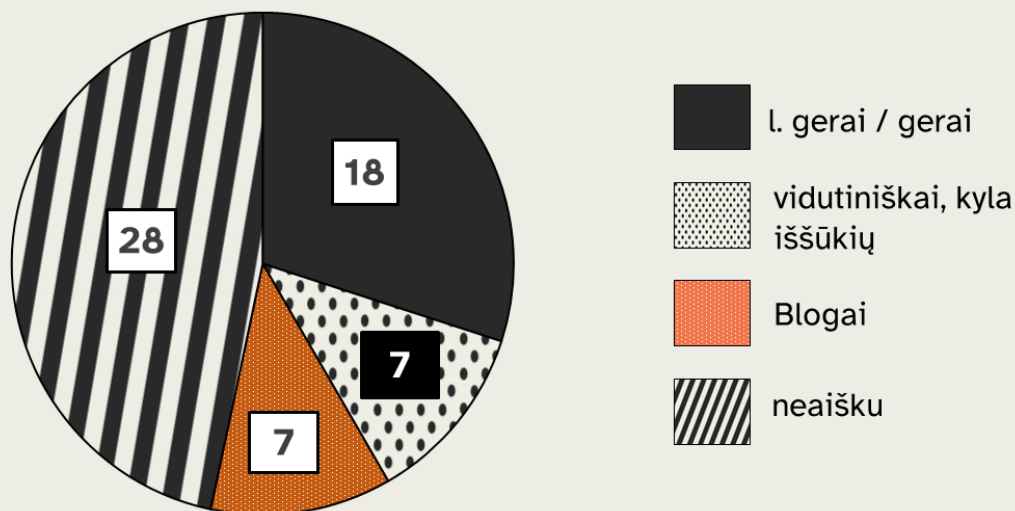
- Laikino apgyvendinimo paslauga nukentėjus nuo smurto artimoje aplinkoje yra labiau prieinama moterims su vaikais, nei moterims be vaikų arba vyrams (su vaikais ir be vaikų).
- 36 iš 60 savivaldybių teigia teikiančios pagalbą ir su pagalba susijusias paslaugas, atsižvelgdamos į asmens negalią.
- Didžiausias laikino apgyvendinimo paslaugų prieinamumas Lietuvoje, pasak savivaldybių administracijų, užtikrinamas nuo smurto nukentėjusioms moterims su intelekto negalia (šios paslaugos prieinamos 53-ose savivaldybėse), mažiausias – moterims su judėjimo negalia (šios paslaugos prieinamos būtų tik 31-oje savivaldybėje).

Darbuotojų kompetencija

Apklausoje raštu metu savivaldybės buvo prašomos įvertinti savo savivaldybės ir jai pavaldžių įstaigų darbuotojų galimybes, kompetenciją ir pasirengimą suteikti paslaugas nuo smurto artimoje aplinkoje nukentėjusiems asmenims su negalia. Buvo teirujamasi tiek apie galimybes suteikti paslaugas skirtingą negalią patiriantiems žmonėms, tiek apie jų kompetenciją bei žinias teikti pagalbą patiriantiems skirtingą smurto rūšį – psichologinį, seksualinį, fizinį, ekonominį. Taip pat prašyta pasidalinti įžvalgomis apie tai, kokių kompetencijų šioje srityje trūksta.

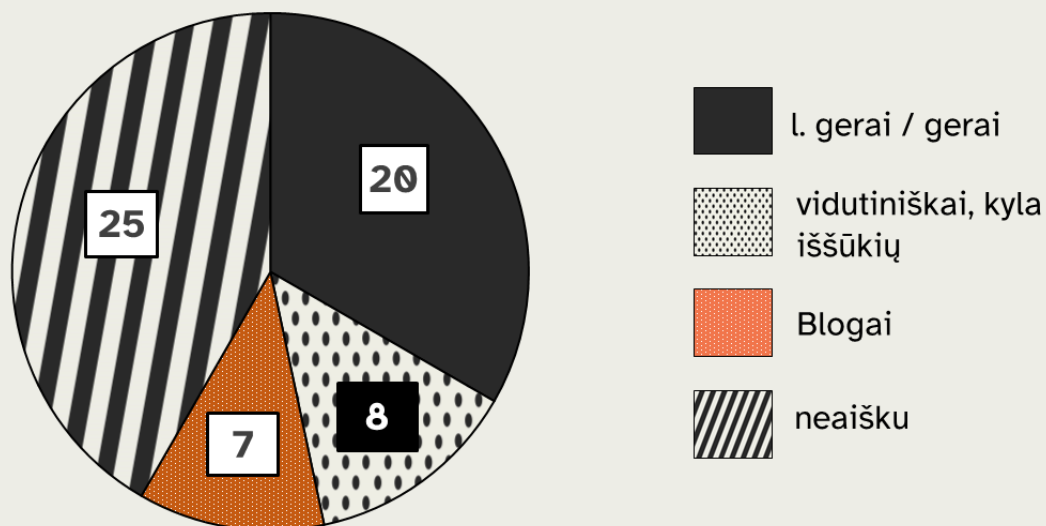
Apibendrinus gautus duomenis, galima daryti išvadą, kad savivaldybių administracijos savo įstaigų darbuotojų galimybes, kompetencijas ir pasirengimą suteikti paslaugas nukentėjusiems nuo smurto artimoje aplinkoje dažniau yra linkę vertinti gerai (žr. 16 ir 17 grafikus).

Kaip vertinate darbuotojų galimybes, kompetencijas ir pasirengimą suteikti paslaugas atsižvelgiant į asmens negalią?

16 grafikas. Darbuotojų galimybių, kompetencijų ir pasirengimo vertinimas suteikti paslaugas atsižvelgiant į nuo smurto nukentėjusio asmens negalią.

Kaip vertinate darbuotojų galimybes, kompetencijas ir pasirengimą suteikti paslaugas atsižvelgiant į patirto smurto rūšį?

17 grafikas. Darbuotojų galimybių, kompetencijų ir pasirengimo vertinimas suteikti paslaugas atsižvelgiant į nuo smurto nukentėjusio patirto smurto rūšį (psichologinį, seksualinį, fizinį, ekonominį).

Darbuotojų galimybės suteikti reikiamą pagalbą ir su pagalba susijusias paslaugas dažnai būna apribotos dėl nepritaikytos infrastruktūros, įstaigų trūkumo, darbuotojų etatų trūkumo, darbuotojų kaitos, finansavimo trūkumo ir kitų trūkumų paminėtų

Apžvalgos dalyje „Pagrindiniai apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje sistemos iššūkiai“ (23 psl.).

Keletas gautų atsakymų sukėlė pagrįstų abejonių, ar savivaldybėje dirbantys specialistai turi pakankamai reikalingų žinių apie smurto artimoje aplinkoje reiškinių bei supranta šio reiškinio specifiką ir dinamiką. Pavyzdžiui, Visagino savivaldybė darbuotojus įvertino kaip labai kompetentingus, o paslaugų teikimą kaip kokybišką, bet patikslino, jog „Socialinių paslaugų centro paramos šeimai skyrius teikia paslaugas nukentėjusioms nuo smurto artimoje aplinkoje šeimoms. Specialistai dirba su visa šeima, neišskiriant smurtautojo (nebent jis nuteistas laivės atėmimu, tai nėra kam teikti paslaugų)“. Jei ši praktika iš tiesų taikoma smurto artimoje aplinkoje atvejais, gali kilti rimtų pavojų smurtą patiriantiems asmenims ne tik negauti reikalingos pagalbos, bet ir susidurti su antrine viktimizacija arba net didesniu smurtu. Kitas pavyzdys iš Marijampolės savivaldybės: pateiktame atsakyme raštu minima, kad „Marijampolės bendruomeniniai namai kartu su Vilkaviškio vyskupijos Caritu vykdo projektą „Kompleksinių paslaugų šeimai plėtra Marijampolės savivaldybėje“, finansuojamą Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšomis. Projekto metu teikiama psichosocialinė pagalba šeimai (poroms, išgyvenančioms sunkumus tarpasmeniniuose santykiuose), mediacijos paslauga“. Jei mediacija yra taikoma ir smurto artimoje aplinkoje atvejais – tai gali padaryti didelę žalą nukentėjusiam asmeniui ir situaciją pabloginti, o ne išspręsti.

Tarp labiausiai trūkstamų darbuotojų žinių ir kompetencijų dažniausiai išskirtos šios:

- ✘ specialistų kompetencija atpažinti smurtą artimoje aplinkoje ir jo skirtingas formas;
- ✘ žinios apie psichologinį ir seksualinį smurtą;
- ✘ specialistų kompetencija dėl smurto artimoje aplinkoje prevencijos;
- ✘ praktiniai įgūdžiai teikiant pagalbą asmenims su skirtingomis negaliomis;
- ✘ specializuotos žinios pritaikant paslaugas asmenims su negalia. Pavyzdžiui, vertimo į lietuvių gestų kalbą, informacijos rengimo Brailio raštu, lengvai suprantama kalba.

Pasak daugelio savivaldybių atstovų, dėl darbuotojų kaitos, teisės aktų kaitos arba naujų praktikų, įrankių ir pagalbos modelių kaitos būtini nuolatiniai profesinės kompetencijos kėlimo mokymai.

3 dalis. Smurto artimoje aplinkoje prevencija

Šioje Apžvalgos dalyje aptariama Lietuvos savivaldybėse vykdoma smurto artimoje aplinkoje prevencija.

2023 m. liepos 1 d. įsigaliojus naujai Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymo redakcijai, savivaldybėms buvo numatyta pareiga vykdyti smurto artimoje aplinkoje prevenciją šiais būdais:

- ✓ Bendradarbiauti su nevyriausybinėmis organizacijomis, kurios rengia ir įgyvendina smurto artimoje aplinkoje prevencijos programą (-as).
- ✓ Rengti programas (mokymus) specialistams, savivaldybės administracijos darbuotojams bei kitiems darbuotojams, kurie įgyvendina smurto artimoje aplinkoje prevenciją.
- ✓ Sudaryti Smurto artimoje aplinkoje prevencijos komisiją.

Apklausiant savivaldybes raštu, buvo prašoma nurodyti savivaldybėje teikiamas prevencines paslaugas bei pasidalinti savivaldybės vykdoma smurto artimoje aplinkoje prevencijos programa.

Didžioji dalis savivaldybių nurodė, kad jų savivaldybėje neveikia smurto artimoje aplinkoje prevencijos programa (tik 12 iš 60-ties savivaldybių nurodė turinčios smurto artimoje aplinkoje prevencijos ir (arba) pagalbos teikimo programą), tačiau nurodė priemones, kurias savivaldybėje vykdo pati savivaldybės administracija arba jai pavaldžios įstaigos ir regione veikiančios nevyriausybines organizacijas.

Savivaldybių vykdomos prevencijos priemonės

Teikdamos atsakymus raštu savivaldybės dažnai specifiškai neišskirdavo smurto prevencijos priemonių, bet pateikdavo tarp kitų savivaldybėje vykdomų veiklų ir teikiamų paslaugų apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje srityje.

Apibendrinus visus gautus atsakymus galima daryti išvadą, kad savivaldybės skirtingai suvokia smurto artimoje aplinkoje prevencijos svarbą. Tik nedidelė jų dalis tam iš tiesų skiria dėmesį. Kur kas dažniau dėmesys smurto prevencijai yra mažas arba ji nevykdoma visai.

Fokusuotos diskusijos dalyviai buvo paprašyti įvertinti savo savivaldybės vykdomą smurto artimoje aplinkoje prevenciją balu nuo 1 iki 10, kai 10 reiškia puikiai, o 1 balas – labai blogai. Balai svyravo tarp 5 ir 7. Vienos savivaldybės atstovė, komentuodama savo įvertinimą, teigė, kad „pagalba nėra prevencinė“ ir pridūrė „mūsų [savivaldybė] jau į problemos sprendimą orientuota, o ne iškelti informaciją, kad problemos nebūtų“. Kitos savivaldybės atstovė minėjo, kad prevencijos įgyvendinimas matuojamas tik kokybiškai – kiek ir kokių veiklų įvyko / neįvyko, visiškai nevertinant priemonių kokybės. Todėl, jos manymu, trūksta sistemingumo ir bendro pamatymo,

kaip kiekvieno iš prevencijos sistemos dalyvio veiksmai siejasi su kitų įstaigų ir organizacijų veiksmis, kaip papildo viena kitą.

Gerosios praktikos pavyzdys galėtų būti Utenos rajono savivaldybė, kuri kasmet skelbia konkursus dėl prevencinių priemonių – 2023 m. tam skyrė 39 280 eurų iš savivaldybės biudžeto. Buvo finansuoti projektai, kuriuos įgyvendino Utenos moterų centras ir Utenos apskrities vyrų krizių centras, Utenos apskrities vyriausiasis policijos komisariatas, Utenos švietimo centras. Projektai skirti smurto prevencijai ir apėmė daugybę krypčių – visuomenės informavimą, darbą su smurtautojais, švietimo iniciatyvas (formalaus ir neformalaus), situacijos analizę dėl smurto artimoje aplinkoje paplitimo savivaldybėje, paslaugų prieinamumo didinimo, smurto prevencijos stiprinimo.

Daugiausia prevencinių priemonių Lietuvos savivaldybėse yra nukreiptos į darbą su vaikais arba įtrauktos į švietimo veiklas. Pavyzdžiui, Klaipėdos rajone vykdomos moksleiviams edukacinės popietės apie bendravimo įgūdžius, pykčio valdymą; Šiaulių miesto savivaldybė, įgyvendindama Nusikaltimų prevencijos programą, dalį programos lėšų skiria smurto artimoje aplinkoje prevencijai skirtiems projektams. Juose numatytos įvairios švietėjiškos veiklos, renginiai, konsultacijos; projektus įgyvendina Šiaulių miesto savivaldybėje dirbančios nevyriausybinių organizacijų, policija, Probacijos tarnyba.

Gerosios praktikos pavyzdys

Visos Utenos bendrojo ugdymo mokyklos 2022–2023 metais įgyvendino prevencines programas ir sudarė sąlygas kiekvienam mokiniui nuolat dalyvauti bent vienoje Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos rekomenduojamoje nuoseklioje, ilgalaikėje socialines ir emocines kompetencijas ugdančioje smurto ir patyčių prevencinėje programoje.

Savivaldybėse vykdomos smurto prevencijos priemonės

Žinių ir įgūdžių tobulinimas:

- ♥ tėvystės / šeimos įgūdžių ugdymas (priemonė vykdoma Kretingos r. savivaldybėje);
- ♥ pozityvios tėvystės mokymai (priemonė vykdoma Klaipėdos r., Šakių r., Šiaulių m., Utenos r., Vilniaus r., Šiaulių m., Panevėžio m. savivaldybėse);
- ♥ darbuotojų / specialistų (-ių) kvalifikacijos kėlimas apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje srityje (priemonė vykdoma Mažeikių r., Šiaulių m., Utenos r., Šalčininkų r., Širvintų r. savivaldybėse).

Visuomenės sąmoningumo didinimas ir informavimas:

- ♥ straipsniai, kitos komunikacinės priemonės smurto temomis (priemonė vykdoma Akmenės r., Joniškio r., Panevėžio m. savivaldybėse);

- ♥ informuotumo didinimo kampanijos, socialinės reklamos kūrimas (priemonė vykdoma Kauno m. savivaldybėse);
- ♥ renginiai bendruomenei, specialistams (priemonė vykdoma Panevėžio m., Šiaulių m., Širvintų r. savivaldybėse);
- ♥ lankstinukai, dalomoji medžiaga apie smurtą artimoje aplinkoje (priemonė vykdoma Širvintų r. savivaldybėje).

Švietimo veiklos:

- ♥ smurto temų įtraukimas į neformaliojo švietimo veiklas (priemonė vykdoma Kauno m. savivaldybėje);
- ♥ edukacinės popietės apie pykčio valdymą, bendravimo įgūdžių lavinimą (priemonė vykdoma Klaipėdos r. savivaldybėje);
- ♥ atviras darbas su jaunimu (priemonė vykdoma Šiaulių r., Trakų r., Utenos r. savivaldybėse);
- ♥ policijos pareigūnų susitikimai su moksleiviais (priemonė vykdoma Širvintų r. savivaldybėje);
- ♥ policijos pareigūn(i)ų ir socialinių paslaugų centro darbuotojų susitikimai su bendruomenėmis (priemonė vykdoma Varėnos r. savivaldybėje).

Psichikos sveikatai skirtos veiklos:

- ♥ grupiniai psichikos sveikatos stiprinimo užsiėmimai (priemonė vykdoma Panevėžio m. savivaldybėje);
- ♥ palaikymo grupė moterims (priemonė vykdoma Skuodo r. savivaldybėje);
- ♥ psichologinės konsultacijos (priemonė vykdoma Utenos r., Vilniaus r., Širvintų r. savivaldybėse).

Specializuotos konsultacijos:

- ♥ Socialinio darbuotojo konsultacijos (priemonė vykdoma Utenos r. savivaldybėje).

Svarbu paminėti, kad visos paminėtos priemonės nėra specifiskai nukreiptos į žmonių su negalia bendruomenę. Taip pat, nė viena savivaldybė nurodydama prevencines priemones neišskyrė negalios aspekto.

Atkreiptinas dėmesys, kad didžioji dalis prevencinių priemonių paprastai yra finansuojamos iš projektinio finansavimo lėšų, todėl gali būti laikinos arba vykdomos su pertrūkiais. Už jų vykdymą dažnai atsakingos nevyriausybinės organizacijos, kurių visa veikla paprastai vykdoma projektinių lėšų pagalba. Tokia situacija nekuria tvarios ir nuoseklios smurto artimoje aplinkoje prevencijos strategijos bei negali reikšmingai prisidėti prie smurto artimoje aplinkoje problemos įveikimo.

APIBENDRINIMAS

- Smurto artimoje aplinkoje prevencija nėra savivaldybių stiprioji pusė. Didesnis dėmesys yra skiriamas pagalbos organizavimui.
- Surinkti duomenys rodo, kad smurto prevencijos vykdymas savivaldybėse nėra nuoseklus. Dažniausiai priemonės yra stichiškos ir nekoordinuotos tarpusavyje, priemonės mažareikšmės, menkai finansuojamos.

Savivaldybių pasiūlymai efektyviam smurto artimoje aplinkoje problemos sprendimui

Savivaldybės buvo prašomos pateikti savo pasiūlymus, kas, jų manymu, galėtų padėti išspręsti smurto artimoje aplinkoje problemą. To paties buvo klausiama ir fokusuotos diskusijos dalyvių. Pasiūlymai buvo teikiami ir pagalbos teikimo srityje ir smurto artimos aplinkos prevencijos klausimais. Toliau pateikiami apibendrinti atsakymai ir siūlymai pagal veiklos sritis.

Pasiūlymai, kaip pagerinti apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje koordinavimą

- Stiprinti tarpžinybinį bendradarbiavimą.
- Didinti finansavimą, skirtą smurto artimoje aplinkoje sistemai savivaldybėse stiprinti.
- Dalintis gerąja praktika ir praktiniais patarimais tarp skirtingų savivaldybių ir jose veikiančių įstaigų / organizacijų.
- Paskirti vieną konkretų asmenį, kuris būtų atsakingas už apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje koordinavimą savivaldybėje ir turėtų įgaliojimus inicijuoti ir spręsti klausimus bei burti tarpinstitucinį bendradarbiavimą.

Pasiūlymai, kaip pagerinti pagalbos teikimą

- Didinti paslaugų kokybę, kad asmuo nuo pirmo kontakto su pagalbos sistema gautų kokybiškas ir prieinamas paslaugas.
- Gerinti pagalbos paslaugų infrastruktūros prieinamumą.
- Užtikrinti darbuotojų, kurie teikia pagalbą, kompetencijų kėlimą ir stiprinimą smurto artimoje aplinkoje ir negalios srityse.
- Plėsti specializuotos pagalbos teikimą, reikalingą asmenims su skirtingomis negaliomis.
- Parengti metodinę medžiagą specialistams ir socialiniams darbuotojams, kaip teikti pagalbą nuo smurto artimoje aplinkoje nukentėjusiems žmonėms su negalia.

- Rengti kompetentingų specialistų komandas regionuose (pavyzdžiui, mobilias komandas, kurios galėtų suteikti visas paslaugas pagal poreikį).
- Steigti atvejo vadybininko pareigybes darbu tik su smurto artimoje aplinkoje atvejais.
- Užtikrinti supervizijų organizavimą socialiniams darbuotojams ir darbuotojoms.
- Pasitelkti asmeninius asistentus teikiant paslaugas asmenims su negalia.

Pasiūlymai, kaip pagerinti smurto prevencijos įgyvendinimą

- Organizuoti įvairių sričių specialistų (-ių) išvažiavimus į bendruomenes ir jų metu viešinti informaciją apie pagalbą, ypač kaimiškose vietovėse.
- Šviesti visuomenę nacionaliniu lygmeniu apie smurto atpažinimą.
- Užtikrinti, kad universitetų ir kitų aukštųjų mokyklų programose būtų skiriamas dėmesys smurto artimoje aplinkoje temoms.
- Didinti specialistų (-ių) žinias ir kompetencijas smurto prevencijos klausimais.
- Skirti adekvatų finansavimą plataus masto ir didelio poveikio smurto prevencijos priemonėms įgyvendinti.

Išvados

- 1)** Apibendrinti duomenys leidžia daryti išvadą, kad Lietuvos savivaldybių administracijoms trūksta aiškių gairių ir metodinės pagalbos, kaip tinkamai vykdyti smurto artimoje aplinkoje prevenciją, kaip koordinuoti savivaldybės darbą apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje srityje bei užtikrinti visapusišią pagalbą ir su pagalba susijusių paslaugų prieinamumą žmonėms nepriklausomai nuo jų lyties ir (arba) patiriamos negalios.
- 2)** Duomenys parodė, kad savivaldybių administracijos susiduria su dideliais iššūkiais, kurie silpnina visą apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje sistemą, ypač kai kalbama apie smurtą prieš moteris su negalia. Pagrindiniai iššūkiai: finansavimo stoka, infrastruktūros nepritaikymas, paslaugų ir darbuotojų trūkumas, didelis smurto prieš žmones su negalia lantentiškumas. Šiuos iššūkius galėtų padėti spręsti didesnis valstybės dėmesys, skiriamas apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje sričiai bei finansavimo padidinimas šiems klausimams spręsti.
- 3)** Atlikta Apžvalga parodė, kad tarp savivaldybių administracijų turimų žinių apie paslaugų prieinamumą ir paslaugų teikėjų, teikiančių specializuotas paslaugas nuo smurto artimoje aplinkoje nukentėjusiems asmenims, praktinių galimybių užtikrinti paslaugų prieinamumą asmenims su negalia yra nemažas atotrūkis. Apibendrinus raštu gautus atsakymus iš savivaldybių paaiškėjo, kad daugiau nei pusė (35) Lietuvos savivaldybių mano galinčios suteikti laikino apgyvendinimo paslaugą nuo smurto nukentėjusioms moterims su negalia, nepriklausomai nuo jų patiriamos negalios, o [2023 metais rengta apžvalga](#) parodė, kad paslaugos moterims su skirtingomis negaliomis yra kur kas mažiau prieinamos. Iš 59 visoje Lietuvoje veikiančių įstaigų, teikiančių laikino apgyvendinimo paslaugas nuo smurto nukentėjusiems asmenimis, tik 14 jų nurodė, kad paslaugas gali suteikti nepriklausomai nuo moters negalios. Likusi dalis negalėjo užtikrinti prieinamumo kurios nors vienos negalios arba kelių negalių atvejais.
- 4)** Mažiausiai laikino apgyvendinimo paslaugos, pasak savivaldybių administracijų, prieinamos moterims su judėjimo negalia (būtų prieinamos tik 31-oje savivaldybėje), daugiausiai – moterims su intelekto negalia (būtų prieinamos 53-ose savivaldybėse).
- 5)** Apžvalgos metu surinkta informacija rodo, kad Lietuvos savivaldybėse trūksta nuosekliai renkamų duomenų apie smurto artimoje aplinkoje situaciją savivaldybėse, ypač smurto artimoje aplinkoje prieš moteris ir vyrus su negalia.

- 6)** 12 savivaldybių jau turi parengusias tikslines programas, kuriose numatyti konkretūs veiksmai, susiję su smurto artimoje aplinkoje prevencija ir (arba) pagalbos teikimu. Dar 7 savivaldybės planuoja tokias programas parengti artimiausiu metu, o 9-iose savivaldybėse, nors specialios programos nėra, smurto artimoje aplinkoje prevencinės priemonės yra vykdomos. Likusiose 32-ose savivaldybėse minėtų programų nėra (21-oje), arba situacija apie tai nėra žinoma (11-oje).
- 7)** Savivaldybių darbuotojams (-oms) labai trūksta efektyvaus apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje sistemos koordinavimo savivaldybės mastu. Kaip geros praktikos pavyzdys pasitelkiama Jaunimo reikalų koordinatoriaus pareigybė. Specialistai, dalyvavę fokusuotoje diskusijoje, vieningai pritarė, kad jaunimo reikalų koordinatorius yra pavyzdys, kuriuo galima būtų vadovautis apibrėžiant apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje koordinatoriaus funkcijas ir veiklos pobūdį.
- 8)** Tik 28 iš 60-ties savivaldybių į Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje komisijos sudėtį yra įtraukusios atstoves (-us) iš negalios organizacijų. Atsižvelgiant į tai, kad turima negalia padidina žmogaus riziką patirti smurtą artimoje aplinkoje, geroji praktika turėtų būti visuomet įtraukti bent vieną Komisijos narį (-ę), dirbantį (-čią) negalios srityje ir atstovaujantį (-čią) negalios bendruomenei ir jos interesams.
- 9)** 34 savivaldybės nurodė, kad jų darbuotojai ir darbuotojos dalyvauja kokiuose nors mokymuose, susijusiuose su apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje temomis. Tik septynios savivaldybės minėjo, kad bent dalis mokymų, kuriuose dalyvauja specialistės ir specialistai yra tęstiniai. Kiti mokymai ir kompetencijos kėlimo veiklos yra vienkartinio pobūdžio ir todėl neprideda prie nuoseklaus apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje sistemos specialistų ir specialistėlių parengimo.
- 10)** Dalis savivaldybių nurodė, kad laikino apgyvendinimo paslaugą galėtų suteikti tik nuo smurto artimoje aplinkoje nukentėjusiems asmenims su vaikais. Pavyzdžiui, Akmenės rajone, Alytaus rajone, Mažeikių rajone, Panevėžio rajone. Į tai atsižvelgus, būtina svarstyti teikiamų paslaugų plėtrą, numatant apgyvendinimo galimybes ir asmenims be vaikų bei užtikrinant, kad šios paslaugos būtų prieinamos žmonėms su skirtingomis negaliomis.
- 11)** Surinkti duomenys parodė, kad savivaldybių darbuotojai susiduria su pagalbos sistemos dalyvių koordinuotumo tarpusavyje trūkumais: ne visi specialistai / specialistės ir įstaigos / organizacijos žino, ką reikia konkrečiai daryti, kai smurtą patiria asmuo su negalia. Negalios atvejais dažnai bendradarbiaujama su negalios srityje dirbančiomis organizacijomis savivaldybėje, tačiau aiškaus

algoritmo, kokia pagalbos grandis ir kokias atvejais dalyvauja pagalbos teikimo procese, kada ir kokiais atvejais pasitelkiama pagalba iš negalios organizacijų – nėra aišku absoliučioje daugumoje savivaldybių.

- 12)** Remiantis surinktais duomenimis, savivaldybių administracijos per retai bendradarbiauja su negalios organizacijomis apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje klausimais – tik 10 savivaldybių bendradarbiauja su viena ar daugiau organizacijų, dirbančių negalios srityje. Kur kas dažniau bendradarbiaujama su lyčių lygybės arba apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje klausimais dirbančiomis nevyriausybinėmis organizacijomis. Tokį bendradarbiavimą palaiko net 52 Lietuvos savivaldybės.
- 13)** Daugiau nei pusė savivaldybių linkusios manyti, kad galimybės užtikrinti paslaugų prieinamumą nuo smurto nukentėjusiems asmenims su negalia yra labai geros, geros arba vidutiniškos. Tik 13-ka jų teigė, kad situacija bloga, galimybės ribotos arba prieinamumo trūksta. 36 iš 60 savivaldybių nurodė, kad paslaugas taikia atsižvelgdamos į asmens negalią. Pavyzdžiui, informacija nukentėjusiems nuo smurto artimoje aplinkoje pateikiama garsu, gestų kalba, Brailio raštu, lengvai suprantama kalba, ar užtikrinamas paslaugų prieinamumas asmenims su judėjimo ribotumu.
- 14)** Apibendrinus savivaldybių atsakymus raštu, darytina išvada, kad savivaldybių darbuotojams dažnai trūksta žinių ir kompleksinio požiūrio į negalią ir skirtingas jos formas, ypač kai kalbama apie smurtą patyrusius asmenis. Fokusuotos diskusijos dalyviai teikiamas paslaugas, susijusias su pagalba nukentėjus nuo smurto artimoje aplinkoje, vertino geriau, nei šių paslaugų prieinamumą asmenims su negalia. Apibendrinus specialistų atsakymus ir diskusiją, galima daryti išvadą, kad daugeliu atvejų sunku pasakyti, ar teikiamos paslaugos išties yra prieinamos ir pritaikytos asmenims su negalia, nes kreipimusi dėl patirto smurto iš žmonių su negalia beveik nėra, arba iš viso nėra, tad jų prieinamumas niekuomet nebuvo patikrintas praktikoje.
- 15)** Apžvalgos metu nustatyta, kad skirtingi pagalbos sistemos dalyviai neturi vienodo priėjimo prie turimos informacijos ir duomenų. Pavyzdžiui, Socialinės paramos šeimai informacinė sistema (SPIS) yra prieinama tik savivaldybių įstaigų darbuotojams, bet ne nevyriausybinių organizacijų atstovams, kurie taip pat dalyvauja pagalbos teikimo sistemoje. Situaciją palengvintų, jei būtų sudarytos sąlygos SPIS naudotis ir pagalbą teikiančioms nevyriausybinėms organizacijoms.
- 16)** Apibendrinus duomenis, galima daryti išvadą, kad smurto artimoje aplinkoje prevencijai yra skiriamas kur kas mažesnis dėmesys nei pagalbos dėl smurto artimoje aplinkoje teikimui. Net ir tais atvejais, kai smurto prevencijos

priemonės vykdomos, negalia nėra specifiskai įtraukiama į priemonių turinį, o veiklos nėra orientuojamos negalios bendruomenei.

- 17)** Surinkti duomenys parodė, kad smurto prevencijos vykdymas savivaldybėse nėra nuoseklus. Dažniausiai priemonės yra stichiškos ir nekoordinuotos tarpusavyje, priemonės mažareikšmės, menkai finansuojamos. Rengiant Apžvalgą paaiškėjo, kad smurto artimoje aplinkoje prevencijos įgyvendinimas savivaldybėse dažniausiai matuojamas kokybiškai – kiek ir kokių veiklų įvyko / neįvyko, visiškai nevertinant priemonių kokybės. Pasak specialistų, trūksta sistemingumo ir bendro žinojimo, kaip kiekvieno iš prevencijos sistemos dalyvio veiksmai siejasi su kitų įstaigų ir organizacijų veiksmis, kaip papildo vienas kitą.

Rekomendacijos

Savivaldybių administracijoms:

1. Atsižvelgiant į tai, kad negalia padidina asmens riziką patirti smurtą artimoje aplinkoje, rekomenduojama įtraukti negalios organizacijų ir negalios bendruomenių atstoves (-us) į savivaldybėse veikiančias Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje prevencijos komisijas. Taip pat būtų reikalinga užtikrinti, kad Komisijose būtų atstovaujamos skirtingos negalios – judėjimo / fizinė, klausos, regos, intelekto, psichosocialinė.
2. Rekomenduojama rinkti, kaupti ir analizuoti duomenis dėl asmenų su skirtingomis negaliomis patiriamo smurto artimoje aplinkoje, vykdyti situacijos stebėseną ir duomenų analizę valstybės ir savivaldybės lygmenimis, pasitelkti lyčių lygybės ekspertus rengiant priemonių planus, skirtus smurto prevencijai ir intervencijai gerinti.
3. Vertindamos laikiną apgyvendinimą teikiančių įstaigų prieinamumą, kai kurios savivaldybių administracijos pateikė netikslią informaciją: dalis jų nežinojo, kokios paslaugos yra teikiamos, kita dalis – prieinamumą vertino palankiau nei pačios įstaigos. Todėl būtų tikslinga kiekvienai savivaldybei atlikti išsamią analizę tiek apie teikiamas paslaugas, tiek apie jų prieinamumą ir pritaikymą asmenims su skirtingomis negaliomis. Rekomenduojama į tyrimą įtraukti ir paslaugų kokybės vertinimą. Tokį tyrimą visose Lietuvos savivaldybėse galėtų inicijuoti Socialinės apsaugos ir darbo ministerija.
4. Savivaldybių administracijos galėtų geriau išnaudoti savo bendradarbiavimo tinklus ir pasinaudoti kitų įstaigų, institucijų ir organizacijų gerąja patirtimi kuriant smurto artimoje aplinkoje prevencijos priemones bei teikiant pagalbą ir su pagalba susijusias paslaugas. Ypač kai kalbama apie paslaugų prieinamumą asmenims su skirtingomis negaliomis. Negalios organizacijos

galėtų būti pirminis kontaktas testuojant paslaugų pritaikymą, didinant paslaugų prieinamumą.

5. Rekomenduojama aktyviau bendradarbiauti su kitomis Lietuvos savivaldybėmis keičiantis praktika, žiniomis ir patirtimi. Lietuvos savivaldybių asociacija galėtų būti puiki platforma suteikti erdvę ir galimybes keistis gerąja patirtimi tarp savivaldybių apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje klausimais.

Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai:

1. Rekomenduojama inicijuoti išsamios analizės atlikimą apie valstybės ir savivaldybių mastu teikiamas paslaugas nukentėjusiems nuo smurto artimoje aplinkoje ir šių paslaugų prieinamumą bei pritaikymą asmenims su skirtingomis negaliomis.
2. Rekomenduojama inicijuoti programų (mokymų) specialistams, savivaldybės administracijos darbuotojams, Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos ar jos įgaliotų teritorinių skyrių darbuotojams bei kitiems darbuotojams, kurie dirba su smurto artimoje aplinkoje pavojų patiriančiais asmenimis ar smurtą patyrusiais asmenimis ir įgyvendina smurto artimoje aplinkoje prevenciją, analizę bei atlikti išsamų tyrimą apie savivaldybės specialistų gaunamus mokymus ir jų turinį.
3. Atsižvelgiant į tai, kad smurtą patyrę žmonės nenori kreiptis pagalbos ten, kur visi vieni kitus pažįsta, rekomenduojama sudaryti sąlygas nuo smurto nukentėjusiems asmenims gauti visas su pagalba susijusias paslaugas nepriklausomai nuo gyvenamosios vietos.
4. Siekiant įvertinti savivaldybių pastangas apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje srityje, būtų tikslinga atlikti išsamų visų savivaldybių vykdomų veiksmų planų kokybinį įvertinimą.
5. Rekomenduojama didinti laikino apgyvendinimo paslaugų prieinamumą moterims ir vyrams be vaikų tose savivaldybėse, kuriose šiuo metu tokios galimybės nėra. Vykdamas paslaugų plėtrą būtina užtikrinti šių paslaugų prieinamumą žmonėms su skirtingomis negaliomis.

Valstybės duomenų agentūrai:

1. Rekomenduojama kaupti duomenis dėl asmenų su skirtingomis negaliomis patiriamo smurto artimoje aplinkoje.